

**IZSELJEVANJE IZ FURLANIJE JULIJSKE KRAJINE V
ARGENTINO IN URUGVAJ**
Javier Grossutti, Università degli Studi di Trieste/Univerza v Trstu

1877 – Izselsjevanje kmečkega prebivalstva: furlanski kolonisti na argentinskem podeželju

Prvo kmetijsko središče, v katerem je bilo razmeroma veliko izseljencev iz Furlanije, je bilo osnovano nedaleč od Reconquiste, na severu province Santa Fe. Prvih deset furlanskih družin je v »Estrella de Italia« (Italijanska zvezda) prispelo 6. novembra 1877.

Tem je prihod v Argentino organiziral italijanski podjetnik Vincenzo Gaetani, lastnik tovarne pepelike – prvega tovrstnega obrata v Argentini (tamkajšnji prebivalci še danes imenujejo to območje »La Potasa« – pepelika). Gaetani, ki se je namenil, da bo v Argentino pripeljal približno petdeset družin, je v ta namen prejel državno subvencijo, saj so oblasti želele to območje poseliti. Družinam je obljubil, da bodo tu brezplačno dobile v last kos zemljišča, in jim zagotovil delo v tovarni pepelike. Nekoliko kasneje je v »Estrella de Italia« pripotovalo še deset družin: skupina je torej štela skupaj 85 oseb (50 moških in 35 žensk). Nastanili so se na območju, imenovanem »Severna meja«, ki je potekalo vzdolž utrd in vojaških postojank, ki so ozemlje branile pred vpadi staroselcev. Vendar načrt ni uspel in v prvih mesecih leta 1879 so furlanski kolonisti zaprosili polkovnika Manuela Obligada, poveljnika Severne meje provinc Santa Fe, Cordoba in Santiago del Estero, naj jih premesti v nedavno ustanovljeno kolonijo »Presidente Avellaneda«.¹ Izkušnji z »Estrella de Italia« in s kolonijo, poimenovano »Tres de Febrero« ali »Brugo« (danes: San Benito) v provinci Entre Ríos, se razlikujeta od izkušenj

---

¹ Glede kmetijske kolonije »Estrella de Italia« prim.: *Colonia Estrella de Italia. V: Memoria de Inmigración.* Buenos Aires: Ministerio de Agricultura, 1878, str. 24; Manuel H. Roselli: *La Estrella de Italia.* Reconquista: 1978; Manuel I. Cracogna: *La Colonia Nacional Presidente Avellaneda y su tiempo. Historia de la colonia, con sus antecedentes, fundación y evolución política y socio económica,* primera parte. Avellaneda: Municipalidad de Avellaneda, 1988, str. 82 in 120; Víctor J. Braidot: *Avellaneda en el tiempo.* Avellaneda: Municipalidad de Avellaneda, 1995, str. 42-47; Eno Mattiussi: *Los friulanos.* Buenos Aires: Asociación Dante Alighieri, 1997, str. 93.

drugih glavnih kmetijskih središč, v katera so prihajali Furlani, ker je šlo v prvem primeru za poskus poselitve ozemlja s strani zasebnikov. Prve furlanske skupine »italijanskih« in »avstrijskih« kmetov, ki so prispele v Argentino v obdobju od leta 1877 do polovice osemdesetih let devetnajstega stoletja, so se za selitev odločile predvsem na podlagi obljub, danih na podlagi zakona št. 817 o priseljevanju in kolonizaciji – tako imenovanem »Zakonu Avellaneda« – sprejetem leta 1876.² V 85. členu tega zakona, ki je za spodbujanje poseljevanja predvideval vrsto ukrepov, je bilo namreč določeno, da bo prvih sto kmetov oziroma družin, ki bodo prispele na območja, na katera je bilo razdeljeno ozemlje, ki ga je nameravala Argentina kolonizirati, lahko brezplačno razpolagalo ali po zelo ugodni ceni kupilo zemljišča (86. člen). Med furlanskimi in italijanskimi kmeti je prav ta določba vzbudila največje navdušenje. Dejansko so nekatere argentinske province (med prvimi Santa Fe) že pred uveljavitvijo tega zakona občasno ali sistematično spodbujale prihod kolonov, predvsem iz Evrope, s podobnimi ugodnostmi: dodeljevale so državna zemljišča, nakazale predujem za stroške potovanja in nastanitve ter vsaj eno leto (88. člen) zagotavljale denarno pomoč za nakup živeža, živine, semen in orodja.³ Vendar so se z izvajanjem zakona št. 817 pojavile težave zaradi pomanjkanja državnih sredstev in številnih nasprotujočih si interesov (predvsem glede dodeljevanja zemljišč), tako da predvidene določbe niso bile dosledno uresničevane.⁴ Argentinske oblasti so prve skupine – in to velja tudi za naslednji val priseljevanja – »italijanskih« in »avstrijskih« Furlanov napotile v kmetijske kolonije v notranjosti države. Med devetnajstim in dvajsetim stoletjem je namreč poselitev tega ozemlja po eni strani omogočilo širitev oblasti v notranjost Pampe po drugi pa razvoj argentinskega izvoznega gospodarstva, ki je temeljilo na kmetijskih pridelkih (pšenica, koruza, lan, rž, ječmen).⁵

---

² Prim: Graciela M. De Marco – Raúl C. Rey Balmaceda – Susana M. Sassone: *Extranjeros en la Argentina. Pasado, presente y futuro*. V: »Geodemos«, 2 (1994), str. 399-413.

³ Prim.: *Informe de la Comisión de Córdoba correspondiente al año 1876*. V: *Memoria de Inmigración*. Buenos Aires: Ministerio de Agricultura, 1876, str. 76-77.

⁴ Prim.: Fernando J. Devoto: *Políticas migratorias argentinas y flujo de población europea (1876-1925)*. V: Fernando J. Devoto: *Movimientos migratorios: historiografía y problemas*. Buenos Aires: Centro Editor de América Latina, 1992, str. 71-72.

⁵ Prim.: Ezequiel Gallo: *Frontiera, stato e immigrati in Argentina 1855-1910*. V: »Altreitalia«, 6 (1991), str. 13-23.

Propaganda, ki so jo po navodilih argentinske vlade v Evropi izvajali konzuli in posebni agentje, da bi spodbudili priseljevanje kolonov, ki se je začela že pred letom 1876 in ki jo je predvideval tudi zakon 817 (4. in 5. člen) je obrodila sadove. Prva kolonija, ki jo je ustanovila argentinska vlada na podlagi Zakona Avellaneda, je kolonija Libertad (danes: Chajarí) na severovzhodu province Entre Ríos. Decembra 1875 je Buenos Aires emigracijskemu agentu Pablu Stampa naročil, naj pripelje »50 familias lombardas y tirolesas, y en Abril de 1876 estaba aquí con la mitad de las familias, viniendo las demas poco después«. ⁶ Furlanski kolonisti so prispeli v Libertad med letoma 1877 in 1878. ⁷ Domenico Ellero, na primer, nastanjen v Villa Libertad, je 27. junija 1978 tako poročal svojemu znancu iz domačega kraja Artegna:

Zemlja je tu bolj rodovitna kot v vaših krajih. Kmetje, ki so prispeli pred mano, jo samo zorjejo, potem posejejo pšenico in vse do setve nimajo nobenega drugega dela več. Kar sami izračunajte, ali je boljša od vaše. Na celem polju ni ene ovire, ki bi plugu preprečevala nadaljevati pot, s parom volov je oranje povsem preprosto. Kar pridite sem, če se boste tako odločili. Zadovoljni boste, saj vam bodo vsaj zadnja leta življenja minila, ne da bi vam bilo treba tako garati. ⁸

Vendar so naravne nesreče Ellerov optimizem kmalu zatrele: 29. septembra 1878 so roji kobilic povzročili skoraj popolno uničenje pridelka: »los colonos han trabajado sin cesar, plantando el maiz y papas, hasta tres veces, y gracias a estos esfuerzos podrán mantenerse, pero dificulto que puedan pagar la primera cuota que les correspondía por los adelantos recibidos«. ⁹ Leta 1879 je štela kolonija Libertad 197 družin (od teh je bilo približno 178 iz tujih držav, večinoma iz Italije) in skupno 982 oseb.

---

⁶ Prim.: *Libertad. V: Memoria de...* Navedeno zgoraj, str. 14.

⁷ Prim.: César M. Donadio Varini: *La colonia oficial italiana más antigua del país: Villa Libertad. V: Francesco Citarella: Emigración e presencia italiana in Argentina*, Atti del Congresso Internazionale di Buenos Aires 2.-6. novembra 1989. Roma:, Consiglio Nazionale delle Ricerche, 1992, str. 266.

⁸ Prim.: Gabriele L. Pecile: *Cronaca dell'emigrazione. V: »Buletino della Associazione Agraria Friulana«*, v. I (1878), str. 170-171.

⁹ Prim.: *Libertad. V: Memoria de...* Navedeno zgoraj, str. 15.

Med letoma 1877 in 1878 prispejo v Buenos Aires nove skupine furlanskih kmetov. V sredo, 27. decembra 1877, je buenosaireški časopis »La Prensa« objavil novico o tem, da se je v pristanišču izkrcalo 700 priseljencev, ki so prispeli z ladjo »Sud America« iz Genove. Med njimi je bilo veliko Furlanov, ki so jih nekaj tednov kasneje, 17. januarja 1878, napotili v Resistencio, kraj v provinci Chaco.¹⁰

Furlanov, ki so se izkrcali v pristanišču San Fernanda province Chaco 26. (ali 2.) januarja, je bilo približno 250 (38 ali 39 družin), od tega jih je bilo 44 iz Fagagne.¹¹

V prispevku *Cronaca dell'emigrazione*, objavljenem v »Buletino dell'Associazione Agraria Friulana« leta 1878, je Gabriele Luigi Pecile ugotavljal:

Vzreja goveda in prašičev, bogati pašniki, prostrana polja lucerne in detelje – kmetijstvo v Fagagni se je pohvalno razvijalo. Niti hišice ni bilo, ki ne bi bila oddana, niti najmanjšega koščka zemlje, pa naj je bil še tako kamnit, ki ne bi bil zaželen. Revnih v pravem pomenu besede je bilo malo, pa še tem so drugi radi pomagali. Kar je številne družine privedlo do tega, da so se izselile v Argentino, ni bila revščina, temveč strah pred njo. Delo v Nemčiji ni bilo več donosno. Dve leti zapored je bil pridelek manjši, dajatve so naraščale, predvsem davek na mlevščine je postajal nerazumno visok. Kmetje so – namesto da bi jim konec leta kaj ostalo – morali načeti prihranke prejšnjih let [...]. V teh okoliščinah so imeli preteklo jesen agentje, ki so z lepimi obljubami in opisi daljnih krajev novačili izseljence za Argentino, lahko delo. Izdanih je bilo 33 potnih listin za 93 oseb različnih starosti. Izmed teh je odpotovalo 63 oseb, 30 se jih je odločilo ostati doma, ker niso uspeli zbrati dovolj sredstev za plačilo taks za potne listine [...]. Večina izseljencev iz Fagagne je nastanjenih na območju Ria Negro v bližini province Chaco, in sicer v koloniji Resistencia, kjer živi približno 600 oseb različnih narodnosti.¹²

---

¹⁰ Prim.: Seferino A. Geraldí: *Los que poblaron la Sección Resistencia*. Resistencia: Banco del Chaco, 1979, str. 20.

¹¹ V zvezi s Furlani iz Fagagne, ki so prispeli v Resistencio prim.: Gino in Alberto di Caporiacco: *1877-1880 Coloni friulani in Argentina, in Brasile, Venezuela, Stati Uniti*. Reana del Rojale: Chiandetti Editore, 1978, str. 96-106.

¹² Prim.: G. L. Pecile: *Cronaca dell'emigrazione*. V: »Buletino della Associazione Agraria...«. Navedeno zgoraj, str. 92-93.

Čez ocean – v Argentino in Brazilijo – so se sprva podajali le kmetje, ki so bili manjši lastniki zemljišč, saj drugi niso uspeli zbrati dovolj sredstev, potrebnih za potovanje. Zakupniki in manjši lastniki pa so lahko zemljišče ali objekte, orodje in živino prodali in tako iztržili nekaj denarja.¹³ Navadni dninarji, razen redkih izjem, si tega niso mogli privoščiti. »Nazadnje so postali življenjski pogoji tako za dninarje kot za kmete zakupnike nevzdržni, a zaenkrat so imeli le slednji možnost izhoda, to je izselitve: največ jih je odšlo iz hribovsko-gorskih in gričevnatih območij, saj so tam prevladovala manjša kmetijska podjetja [...] gre za območja, za katera so bile že pred tem značilne razmeroma številčne začasne emigracije«. V sedemdesetih letih devetnajstega stoletja pa »začasno delo v tujini, pretežno sezonskega značaja, ni več zadoščalo. Trgi delovne sile držav osrednje Evrope so se zasičili, naraščajoče množice iskalcev zaposlitve so ostajale brez dela, v letih 1874-1876 je prav v teh državah povpraševanje po delavcih močno upadlo.«¹⁴ O položaju prvih skupin priseljencev, ki ni bil ravno brezupen, poroča Juan Dillon, glavni komisar argentinske vlade, pristojen za priseljevanje:

En los primeros meses de 1878, comenzaron a venir muchas familias agricultoras, que habían pagado su pasaje, y traían algunos útiles de agricultura, y mucho equipaje lo que denotaban pertenecer a una clase medianamente acomodada, es decir, que no eran de los que en su país se consideran destituídos de recursos. Pero no tenían los suficientes para establecerse por su cuenta y creían poder contar con los adelantos que haría el Gobierno, al ménos, así lo habían entendido, leyendo el art. 88 de la ley [Avellaneda]. Pasado el tiempo de la cosecha, no es fácil encontrar colocación a familias con mucha prole, y sobre todo, cuando vienen en número considerable [se] ordenó que se diera cumplimiento a la ley del Honorable Congreso, poblando los terrenos de Caroya, en la Provincia de Córdoba y la Colonia Resistencia que se había trazado en el Chaco frente a Corrientes, la

---

¹³ V okraju Sacile, na primer, so prve odhode v Brazilijo zabeležili julija 1877. Največ odhodov je iz krajev, v katerih je med prebivalci največji delež lastnikov. Prim.: Javier Grossutti: *Da Vallegher oltreoceano. Emigranti canevesi in Brasile fine Ottocento*. V: *Caneva*. Gian Paolo Gri (ur.). Udine: Società Filologica Friulana, 1997, str. 367-384.

¹⁴ Prim.: Antonio Lazzarini: *Campagne venete ed emigrazione di massa (1866-1900)*. Vicenza: Istituto per le ricerche di storia sociale e di storia religiosa, 1981, str. 182-185.

Colonia Sampacho en la Provincia de Córdoba y que se mandasen más familias a la de Villa Libertad en la Provincia de Entre Ríos.¹⁵

Komisar Dillon je nedvomno govoril o furlanskih kolonistih, ki so prispeli v Argentino med letoma 1877 in 1878. Vendar razmere, s katerimi so se morali soočiti ti izseljenci v koloniji Resistencia, tudi povsem rožnate niso bile. Pričakalo jih je kar nekaj težav:

Esta Colonia establecida en el Chaco, en el lugar denominado San Fernando, a principio de 1878, ha sido muy contrariada; primero por las lluvias torrenciales que sobrevinieron cuando aun los colonos no estaban bien alojados, siendo tan continuas que no se podía contar con dos días buenos. Al mismo tiempo tuvo lugar una inundación como no se había visto desde el siglo pasado. Estos colonos estaban constantemente con los piés y ropas mojadas de cuyas resultas la mayor parte fueron postrados por el chucho, interrumpiéndose la censura. Apenas pasaron estos inconvenientes, los colonos se dedicaron al trabajo, pero después vino la langosta y una especie de gusano que destruyó los sembrados, particularmente a los maizales que fueron sembrados hasta tres veces. A pesar de estos inconvenientes la Colonia por su situación, clima, fertilidad de la tierra y riqueza de sus producciones, será en breve una de las más prosperas.¹⁶

Drugi kontingent furlanskih družin je v Buenos Aires prispel 14. januarja 1878. Razdeljen je bil v dve skupini. Številčnejša, ki je štela 458 Furlanov, je bila napotena v nedavno ustanovljeno kolonijo »Presidente Avellaneda« na severu province Santa Fe, druge družine pa so ostale nastanjene v *Hotel de Inmigrantes* v Buenos Airesu vse do 12. marca, ko so jih končno napotili v kolonijo Colonia Caroya v provinci Cordoba.¹⁷

---

¹⁵ Prim.: Juan Dillon: *Familias agricultoras de Italia y del Tirol austríaco*. V: *Memoria de...* Navedeno zgoraj, str. 11.

¹⁶ Prim.: *Colonia Resistencia*. V: *Memoria de...* Navedeno zgoraj, str. 17 in str. LXIV-LXXX; o zgodovini kolonije glej še: Ottorino Burelli – Sergio Gervasutti: *Friuli nella Pampa*. Udine: Ente Friuli nel Mondo, 1978, str. 112-118.

¹⁷ Prim.: Marta Nuñez: *Colonia Caroya cien años de historia*. Córdoba: Editorial T.A.P.A.S., 1978, str. 101.

Možno je torej, da je skupina, namenjena v Avellanedo, iz argentinske prestolnice odpotovala v istih dneh kot tista, ki je prispela v Resistencio, a ta je v Buenos Aires prispela dva tedna prej. Prve mesece po prihodu v Avellanedo so kmete pestile podnebne težave. Predvsem je bilo veliko dežja (zato so reke poplavljalje), pojavljala se je malarija. Čez kakšen mesec, prve dni junija, so nekatere družine, nastanjene v Avellanedi, zaprosile za premestitev v kolonijo Caroya, kamor so prispele konec julija. Razmere, v katerih so se znašli kmetje v koloniji Avellaneda, pa se očitno niso bistveno razlikovale od tistih, s katerimi so se soočali v Resistenciji. Upravičeno lahko torej domnevamo, da so poročila, vsebovana v *Memoria de Inmigración* iz leta 1878, verodostojna in da je želji nekaterih Furlanov po premestitvi iz Avellanede v Caroyo botrovala predvsem želja, da se pridružijo sorodnikom: »están lejos de los parientes que les pueden atender y que han venido con ellos, y no se integran al resto de los colonos«. Očitno so člane prvotne skupine ločili med seboj, ti pa se s tem niso mogli sprijazniti.

Prvim 60 furlanskim družinam (skupno so šteje približno 300 oseb), ki so prispele v Colonia Caroya (sprva je bila imenovana Colonia San Martín) 15. marca 1878, se je 13. aprila pridružilo še 7 družin, julija skupina iz Avellanede, septembra in decembra še nekaj družin, februarja 1879 pa skupina 40 družin. Največ družin, ustanoviteljic kolonije Caroya, je prišlo iz huminskega območja, iz krajev Campolessi, Taboga in Campagnola,¹⁸ le nekaj pa iz avstrijske Furlanije in iz italijanske Tirolske (Tridentinskega).¹⁹

No fue un clima acogedor el que encontraron los colonos que llegaron a Caroya. El año anterior, había sido realmente agobiante por la sequía, que se prolongó durante 245 días. En aquel año de 1878, la última lluvia se produjo el 8 de abril y a partir de

---

¹⁸ Prim.: Luigi Ridolfi: *I friulani nell'Argentina*. Udine: Arti Grafiche Friulane, 1949, str. 19; Matteo Ermacora: *Coloni e pionieri gemonesi nelle Americhe. Note sulle partenze nei primi anni della "grande emigrazione" (1877-1888)*. V: *Glemone*. Enos Costantini (ur.). Udine: Società Filologica Friulana, 2001, str. 191-206. O razvoju kolonije in o ohranjanju kulture glej še: Nora L. Prevedello: *Identidad étnica de la comunidad caroyense de origen friulano*. V: *Presencia e identidad de los italianos en Córdoba*. Trinidad Blanco de García (ur.). Córdoba: Centro de Italianística – Universidad Nacional de Córdoba, 1999, str. 101-122; Silvia Gerosa – Silvia Cattoni: *El imaginario colectivo en un grupo de inmigrantes del noroeste cordobés: Colonia Caroya*. V: *Presencia e identidad...* T. Blanco de García (ur.). Navedeno zgoraj, str. 123-141.

¹⁹ Prim.: *Colonia Caroya*. V: *Memoria de...* Navedeno zgoraj, str. XLV.

entonces, comenzó a hacerse sentir la sequía, durante 183 días y recién el 8 de octubre llovió poco más de treinta milímetros [...] en 1879 la seca volvió a hacerse presente durante 195 días, habiendo caído la última lluvia de aquel otoño el 16 de abril. Tendrían los habitantes de Colonia Caroya cierto aliciente en 1880, para volver a padecer en 1881 el mismo fenómeno, a partir del 27 de abril, durante 166 días. También la sequía se hizo presente en 1882, 1884, 1887, 1888 y años siguientes, y una de las oportunidades en que más se mostró implacable fue en 1916.²⁰

Prav pomanjkanje vode in namakanje je bil najtežji problem, s katerim so se morali spopasti furlanski kmetje kolonije Caroye. Gradnja kanala št. 1 – »Huergo« –, ki se je zaključila leta 1930, je prvi odločilen korak, za katerega so se odločili kolonisti, da bi to težavo odpravili. Kanal, katerega projekt in gradnjo so v celoti izpeljali povsem samostojno, poteka skozi podzemne tunele, široke približno en meter, dva metra visoke in dolge 700 metrov, v katerih se zbirajo podzemne vode. Kmetje so v njegovo gradnjo vložili izjemen trud: »Cada metro lineal de canal representaba más de cien metros cúbicos de tierra que los colonos debieron mover una, dos, tres, cuatro y en algunos casos hasta cinco veces para dejarla definitivamente en su nuevo lugar.«²¹ Na izboljšanje življenjskih razmer je ključno vplival tudi razvoj vinogradništva: »Za to kolonijo je najpomembnejše vinogradništvo. Kmetje obdelujejo 1.140.000 trt, leta 1894 pa je grozdje dalo 7.200 dvesto-litrskih sodov vina,« je zapisal Augusto Margueirat, argentinski inšpektor za državna zemljišča in kolonije.²² Vinogradništvo, pridelava pšenice in koruze, medu, breskev, hrušk, višenj in različnih povrtnin (pridelke so tržili v Jesus María in v nekaterih severnih provincah države), živinoreja in izdelava opek (leta 1887 je bilo v koloniji 12 opekarn) so bili najpomembnejši viri prihodkov za prebivalce kolonije Caroya. Deset, dvajset let kasneje so izboljšave in napredni načini kmetovanja prispevali k očitnemu razvoju kolonije. Leta 1908 je Giosuè Notari, italijanski kraljevi konzul v

---

²⁰ Prim.: Efraín U. Bischoff: ... *Y ellos forjaron un pueblo. Historia de Colonia Caroya*. Córdoba: Talleres Gráficos »La Docta«, 1968, str. 67.

²¹ Prim.: Santiago C. Rizzi: *Nuestra Colonia Caroya de ayer*. V: »El Cooperativista«, 27 junij 1959, str. 6.

²² Prim.: Emilio Zuccarini: *Il Lavoro degli Italiani nella Repubblica Argentina dal 1516 al 1910*. Buenos Aires: La Patria degli Italiani, 1910, str. 273.

Cordobi, ki je imel priložnost, da si kolonijo ogleda med svojim potovanjem proti provinci Tucumán, zapisal:

Ko zapustimo občino Córdoba in zelena polja, ki jih namakajo z vodami iz bazena San Rocco, se pred očmi začne raztezati prašna pokrajina z redkim in ubogim rastjem, ki ga muli maloštevilna drobnica. Le tu in tam je opaziti kakšen rancho (koliba iz blata, pokrita s slamo, imenovano *paja*), ki priča o prisotnosti človeka. Takšni prizori se vrstijo približno petdeset kilometrov, nato se enolična ravninska pokrajina razgiba, začnejo se pojavljati griči, takoj za tem pa zagledamo – kot nekakšno oazo sredi puščave – kolonijo Caroya, kjer 4.000 Italijanov v boju s pomanjkanjem vode uspešno obdeluje vinograde in polja.²³

Po mnenju Emilia Zuccarinija naj bi bila Caroya, »najpomembnejša kolonija republike«, edini kraj v Argentini, kjer »kolonisti intenzivno obdelujejo polja«.²⁴

21 furlanskih družin, ki so iz Genove odpotovale 10. novembra in se v buenosaireškem pristanišču izkrcale 28. decembra 1878, naj bi ponovno naselilo kolonijo »Presidente Avellaneda«. Tja dejansko prispejo 18. januarja 1879. Gre za skupino iz avstrijske Furlanije, ki je prišla v Argentino s posredovanjem konzula v Genovi Eduarda Calvarija. Ta je nekaj let pred tem začel pogajanja z italijansko vlado za napotitev v Argentino 2.000 kmečkih družin.²⁵

---

²³ Prim.: Giosué Notari: *Le provincie argentine di Tucumán, Salta e Jujuy in relazione all'immigrazione italiana*. V: Ministero degli Affari Esteri - Commissariato dell'Emigrazione: *Emigrazione e Colonie. Raccolta di rapporti dei rr. Agenti diplomatici e consolari*, v. III, *America*, str. II, *Argentina*. Roma: Cooperativa Tipografica Manuzio, 1908, str. 137.

²⁴ Prim.: E. Zuccarini: *Il Lavoro degli Italiani...* Navedeno zgoraj, str. 273.

²⁵ O izseljevanju iz avstrijske Furlanije prim.: Francesco Micelli: *L'emigrazione dal Friuli orientale*. V: *Economia e società nel Goriziano tra '800 e '900. Il ruolo della Camera di Commercio (1850-1915)*. Furio Bianco – Maria Masau Dan (ur.). Mariano del Friuli: C.C.I.A.A. – Edizioni della Laguna, 1991, str. 173-190.

Med temi je bilo veliko Furlanov, ki so odpotovali v Argentino, še preden je bil formalno podpisan sporazum med Calvarijem in argentinsko vlado, a 27. marca 1878 se je tudi to končno zgodilo. V 1. členu sporazuma, ki sta ga podpisala Juan Dillon in Eduardo Calvari, je določeno, da argentinska vlada pooblašča konzula v Genovi, naj »v Italiji, Švici, Savoiji in na avstrijskem Tirolskem posreduje za napotitev 300 kmečkih družin v kolonije Republike Argentine«, V *Memoria de Inmigración* iz leta 1878 namreč lahko preberemo, da:

a las familias se les ha dado colocación segun las órdenes de V. E.; estableciéndose una nueva colonia en el territorio nacional del Chaco, en la márgen izquierda del Arroyo del Rey [Avellaneda], robusteciéndose la colonia Resistencia también en el Chaco, y las de Sampacho y Caroya, teniendo en vista el fomento de los ferrocarriles nacionales, y por fin el último grupo se remitirá a Formosa, sitio designado por V. E. para la nueva capital del Chaco, o bien al territorio de Misiones, segun lo disponga V. E. cuando sea llegado el caso.²⁶

Bodoče koloniste je na potovanju čez ocean spremljal Emidio Zuccheri iz Krmina, ki je imel – kot so v pisni obliki potrdili pred odhodom v Genovi – nalogo, da skupaj z izseljenci »odpotuje s parnikom Pampa vse do Buenos Airesa (Južne Amerike), da bi se tam pozanimal o tem, ali se zakoni o priseljevanju in kolonizaciji Argentine dejansko izvajajo, in preveril, ali so polja res tako rodovitna, kot se govori pri nas«. Agent za emigracijo Giacomo Modesti je nato posredoval izjavo, ki je bila objavljena v »Giornale di Udine« 18. aprila 1879, enaindvajsetih družin, prispelih v Avellanedo, po kateri naj bi bil kraj »izjemno dobro opremljen in preskrbljen z vsem, kar kolonija potrebuje. Nedaleč je čudovita in plovna reka Rio Arrojo del Rey, prav tako so krasni gozdovi, lesa je na pretek, poleg tega je mesto Reconquista oddaljeno le pol ure, tako da lahko po potrebi hitro pridemo tudi do zdravnika ali zdravil, zemlja je izjemno rodovitna«. ²⁷ Takšna očitna hvalnica koloniji ni naključna, saj so se v Italiji v tem obdobju razvnele

---

²⁶ Prim.: *Familias agricultoras de Italia y del Tirol austriaco*. V: *Memoria de...* Navedeno zgoraj, str. 13.

²⁷ Prim.: *Comunicato*. V: »Giornale di Udine«, 18. april 1879.

živahne polemike med tistimi, ki so podpirali izseljevanje čez ocean (v tem primeru gre za agenta – posrednika pri izseljevanju), in tistimi, ki so – kot na primer Gabriele Luigi Pecile, predstavnik Odbora furlanskega agrarnega združenja patronata furlanskih kmetov, izseljenih v Južno Ameriko – poudarjali pomen tega, da »mora tisti, ki zapusti svojo domovino, vedeti vsaj to, kakšna usoda ga čaka, zato se mora pred odhodom prepričati, kolikor je to mogoče, o razmerah in o pogojih, ki mu jih bodo zagotovili«. ²⁸ V tem obdobju je bilo namreč objavljenih tudi več pisem razočaranih izseljencev, ki so ljudi odvracala od takšne odločitve, malo pa je bilo pričevanj, katerih namen je bil nasproten, pri čemer so bila slednja vsa objavljena proti plačilu v časopisu »Giornale di Udine«. ²⁹ V teh okoliščinah lahko sklepamo, da izjave skupine iz Krmina, ki je prispela v Avellanedo, niso povsem verodostojne. V *Memoria de Inmigración* iz leta 1878 je namreč zapisano, da:

La falta de comunicación directa con los centros populares, será un motivo de retraso para esta y otras colonias que se funden en el Chaco. Para remediarlo en lo posible se hace indispensable la limpieza del arroyo del Rey, y el que la Colonia sea dotada de un vaporcito para el remolque, de 25 a 30 toneladas de carga y dos pequeñas embarcaciones de poco calado, para el transporte de pasajeros y equipajes desde la boca del arroyo hasta el puerto de la Colonia. ³⁰

Kljub začetnim težavam pa se je ta kolonija razmeroma hitro razvijala: »Leta 1910,« ugotavlja don Luigi Ridolfi, »je bilo prebivalcev prek 3.000. Zato so se začele takrat ustanavljati nove kolonije, in sicer v krajih Villa Ocampo in Malabrido«, to je v departmaju General Obligado province Santa Fe. ³¹

---

²⁸ Prim.: G. L. Pecile: *Cronaca dell'Emigrazione*. V: »Buletino della Associazione Agraria Friulana«, v. I (1878), str. 8. O politični debati v zvezi s čezoceanskim izseljevanjem med devetnajstim in dvajsetim stoletjem prim.: F. Micelli: *Emigrazione friulana (1815-1915). Liberali e geografi, socialisti e cattolici a confronto*. V: »Qualestoria«, 3 (1982), n. s., str. 5-38.

²⁹ V zvezi s tem glej, na primer: Emilio Franzina: *Merica! Merica! Emigrazione e colonizzazione nelle lettere dei contadini veneti in America Latina 1876-1902*. Milano: Feltrinelli Economica, 1979; G. in A. di Caporiacco: *1877-1880 Coloni friulani in...* Navedeno zgoraj, str. 107-175.

³⁰ Prim.: *Colonia Presidente Avellaneda*. V: *Memoria de...* Navedeno zgoraj, str. 18.

³¹ Prim.: L. Ridolfi: *I friulani...* Navedeno zgoraj, str. 24.

Medtem ko je bilo približno 130 izmed 300 družin, ki so v Argentino prišle leta 1879 s posredovanjem argentinskega konzula v Genovi, napoteni v kolonijo Avellaneda, so bili ostali razporejeni po kolonijah Resistencia, Caroya in Sampacho. Zadnje skupine pa so bile napotene v kolonijo Formosa.

Z velikimi težavami pa so se spopadali kmetje v koloniji Gobernador Rodríguez (Sampacho) v departmaju Rio Cuarto (v provinci Córdoba). Prvih sto družin se je sem priselilo 15. maja 1875, prihajale pa so iz južne Italije.

Približno trideset družin je skupnost zapustilo, razočaranih zaradi uničenja pridelka, predvsem žita in stročnic, ki so ga povzročile kobilice, zaradi pomanjkanja vode in neugodnih vremenskih razmer. Da bi kolonijo znova okrepile, so argentinske oblasti sklenile, da bodo vanjo napotile še 50 kmečkih družin iz tridentinskega območja. Te so v Sampacho prispele 19. novembra 1878. V skupini so bili tudi Antonio Donda in GioBatta ter Francesco Bressan, najbrž iz krajev avstrijske Furlanije. Prva številčnejša skupina Furlanov (približno 35 družin) pa prispe v kolonijo 18. marca 1879. Konec tega leta doseže število prebivalcev kolonije Sampacho 814 oseb. Izmed teh je 159 Argentinec, 13 Francozov, 5 Angležev, 6 Čilencev in 621 Italijanov ter Tirolcev (iz tridentinskega območja).³² Leta 1905 pa konzul Notari opiše drugačno različico oblikovanja kolonije Sampacho, saj navede, da so bili med njenimi ustanovitelji tudi Furlani.

Kolonijo Sampacho – poroča Notari – je osnovala vlada province in med njenimi prvimi prebivalci je bilo 130 družin iz južne Italije in iz Furlanije. Prvih deset let je bilo življenje v tej koloniji žalostno, pestile so jo različne težave: nenehno so jo vznemirjali vpadi Indijancev, vrstila so se sušna obdobja, po drugi strani so pridelek uničevale močne nevihte, roji kobilic in drugi škodljivci ter bolezni. Toča je bila tako pogosta, da zavarovalnice niso več želele zavarovati pridelka [...]. O razmerah sem želel povprašati enega izmed najstarejših prebivalcev, prestregel sem ga, ko se je z

---

³² Prim.: Več avtorjev : *Album de recuerdos en el centenario de Sampacho 1875 – 5 de mayo – 1975*. Sampacho : Municipalidad de Sampacho, 1975, str. 15-17.

vozičkom iz vrbja – spominom iz Furlanije – odpravljaj k maši. Stari kmet je štel 68 let in že 35 jih je preživel v Ameriki: kljub temu je še zmeraj dokaj dobro razumel in govoril italijanščino, še lažje pa se je izražal v dialektu domačega kraja. Ko je leta 1875 prispel v Sampacho, je vozil vlak po andski progi samo enkrat na teden.³³

Po Notarijevih navedbah naj bi bili torej med prvimi prebivalci kolonije Sampacho tudi Furlani.

S prihodom nove skupine prebivalcev iz furlanskega in tridentinskega območja med letoma 1878 in 1879 se je položaj kolonije bistveno izboljšal:

La mejor animación reina entre los pobladores, que hasta el presente arreglan sus diferencias pacíficamente, sin intervención de mas autoridad que la del comisario. A ello contribuye mucho la presencia de un sacerdote que los acompaña desde la fundación de la colonia y para el cual he de pedir a V. E. una subvención mensual por un tiempo determinado. La plantación de una escuela místa es reclamada con mucha urgencia. El terreno es fertilísimo.³⁴

Prebivalci vseh kolonij so kmalu zaprosili, naj jim priskrbijo učitelja in duhovnika, zavedali so se, da sta šola in cerkev nujni za nadaljnji razvoj: »La iglesia y la escuela son elementos indispensables para el progreso y desarrollo de una colonia, y su falta es causa de nostalgia en los colonos, lo que les impide trabajar y radicarse con entusiasmo estando siempre dispuestos a mudarse a otra parte«.³⁵

Potem ko je bila sprejeta odločitev predsednika Združenih držav Amerike Rutherforda B. Hayesa, ki je leta 1878 posredoval v ozemeljskem sporu med Argentino in Paragvajem, do katerega je prišlo po koncu vojne med tema državama (1865-1870), je bila v predelu, imenovanem Chaco central, ustanovljena kolonija Formosa. Za potrebe naselitve te kolonije je

---

³³ Prim.: G. Notari: *La provincia de Córdoba (Repubblica Argentina) e alcune delle sue colonie agricole*. V: »Bollettino dell'Emigrazione«, 22 (1905), str. 1810-1812 (deloma spremenjeno poročilo konzula G. Notarija je kasneje objavilo Ministrstvo za zunanje zadeve – Commissariato dell'Emigrazione: *Emigrazione e Colonie. Raccolta di rapporti dei rr. Agenti diplomatici e consolari*, v. III, *America*, str. II, *Argentina*. Navedeno zgoraj, str. 19-135).

³⁴ Prim.: *Colonia Sampacho*. V: *Memoria de...* Navedeno zgoraj, str. 19 in str. LVIII-LXIII.

³⁵ Prim.: *Colonia Resistencia*. V: *Memoria de...* Navedeno zgoraj, str. 17.

argentinska vlada med aprilom in julijem 1879 tja napotila tri skupine Furlanov in drugih Italijanov.

V skladu z odločitvijo ameriškega predsednika Hayesa, ki sta jo sprti strani podpisali 12. novembra 1878, je severni predel pokrajine Chaco pripadel Paragvaju in argentinske oblasti so morale zapustiti območje Villa Occidental, kjer je bil pred tem glavni upravni sedež Državnega ozemlja Chaco. Novo glavno mesto tako postane Formosa, in sicer uradno 8. aprila 1879. Lokalne oblasti so v naslednjih tednih poskrbele za selitev prebivalcev iz mesta Villa Occidental, ki so ga, kot rečeno, zasedle paragvajske oblasti 14. marca 1879. Da bi povečala število prebivalcev Formose, ki so jo takrat imenovali Vuelta Hermosa, je argentinska vlada sklenila, da bo v tem mestu ustanovila kmetijsko kolonijo (prvotno jo je poimenovala Monteagudo). Med aprilom in julijem tega leta (11. aprila, 30. maja in 9. julija) je tja napotila tri skupine furlanskih in italijanskih državljanov (skupaj približno 160 oseb). V zvezi s tem je v *Memoria de Inmigración* navedeno, da:

Habiendo V. E. dispuesto que la capital del Chaco se traslade a este punto [Vuelta Hermosa], acordé también que se trace una Colonia y que se envíen familias de las que el Gobierno está obligado a prestar asistencia, y en cumplimiento de lo dispuesto, he enviado recientemente trece familias con un personal de 74 individuos. Según todos los informes, Vuelta Hermosa es uno de los mejores puntos para colonizar. El terreno cultivable arranca de la misma arranca, a la que pueden atracar los vapores de mayor porte que surcan el río Paraguay, siendo el sitio de arribo forzoso para los buques de vela, e indispensable para los vapores: de manera que la colonia estará en comunicación directa y continua con la Capital, y los colonos tendrán oportunidad de entretener un pequeño comercio con sus productos de corral, huerta y lechería, lo cual entra por mucho en la prosperidad de una colonia.³⁶

Zaradi težav, povezanih s poselitvijo skoraj deviškega ozemlja, in suše, ki je v prvem obdobju pestila to območje, je nekaj kmetov to kolonijo zapustilo in se

---

³⁶ Prim.: *Nueva Colonia en Vuelta Hermosa. V: Memoria de...* Navedeno zgoraj, str. 18

preselilo v druge predele Argentine. A večina jih je vztrajala v Formosi.³⁷ Zakonca Ursula Pernochi in Giuseppe Vicentini (prvotno: Visintin), na primer, ki sta iz avstrijske Furlanije prispela v Formoso 11. aprila 1879, sta kolonijo zapustila leta 1883. 18. septembra 1887 je namreč Visintin, rojen v Gorici leta 1853, z drugimi prebivalci kraja Estación Espinillos v provinci Córdoba podpisal peticijo, naslovljeno na ministra vlade province Joséja del Visa, v kateri so kolonisti zahtevali, naj se kolonija poimenuje »Villa y con el nombre de Marcos Juárez [...] en vista del progreso de esta localidad que apenas cuenta dos años de existencia y tiene ya ochenta y seis casa, todas de material cocido y formas de azotea; un molino en construcción que molerá doscientas fanegas de trigo diarias, cuyos edificios ocuparán un millón y doscientos mil ladrillos; doce casas de negocio, algunos de bastante importancia y 25 á 30 casas á construirse tan pronto que se tenga material«. ³⁸ To dokazuje, da je Giuseppe Visintin (v peticiji je njegove ime zapisano v španščini: Cosé Vicentino) sodeloval pri oblikovanju dveh mest: Formose leta 1879 in Marcos Juárezza leta 1887.³⁹

Med kmetijskimi kolonijami, ki so jih ustanovile vlade provinc in v katerih so se naseljevali tudi Furlani, je treba spomniti še na Reconquisto (v provinci Santa Fe), ki je nastala na desnem bregu reke Arroyo del Rey, nasproti Avellanede. Med prvimi prebivalci te kolonije je bilo enajst valižanskih družin, tri francoske in ena švicarska. Te so prispele v Argentino leta 1875, štiri leta kasneje, 21. februarja 1879, pa je argentinska vlada tja napotila še 49 družin (skupno približno 300 oseb), izmed katerih jih je 36 prihajalo iz Furlanije. Reconquista je tako štela 1.900 prebivalcev.⁴⁰

Kolonija »Tres de Febrero« ali »Brugo« (danes se kraj imenuje San Benito), oddaljena približno 9 km od mesta Paraná, pa je ena izmed tistih kolonij,

---

³⁷ Prim.: Alejandro Cecotto: *Historia de Formosa y episodios atinentes*. Formosa: Tip. J. M. Cecotto, 1957, str. 17-23.

³⁸ Prim.: *Villa Marcos Juárez*. V: »El Interior«, 20. oktober 1887.

³⁹ Prim.: Marcelo Vicentini: *Historia de la Familia Vicentin. De Gorizia a Formosa y Marcos Juárez*. V: <http://sunwc.cepade.es/~vicentin/>

⁴⁰ Prim.: *Colonia Reconquista*. V: *Memoria de...* Navedeno zgoraj, str. 21; E. Mattiussi: *Los friulanos*. Navedeno zgoraj, str. 68.

katerih prvi prebivalci so bili tudi Furlani, ki so jo osnovali zasebniki.⁴¹ Prvih osem družin, predvsem iz avstrijske Furlanije, je prispelo v Paraná med 11. in 13. aprilom 1879. Ta skupina pa se je najbrž šele julija dokončno nastanila na ozemlju, ki ji je bilo dodeljeno.

Alejo Peyret, francoski popotnik, ki je provinco Entre Ríos obiskal marca 1888, je tako opisal prihod Furlanov v kolonijo »Tres de Febrero«:

La base de esta colonia fueron ocho familias austríacas o furlanas, que los empresarios [Brugo] tomaron del Hotel de Inmigrantes [iz Buenos Airesa]. Todas estas ocho familias fueron perfectamente instaladas en la colonia, proporcionándoseles casa donde vivir, arados de primera clase, bueyes, caballos, lecheras, manutención por un año. Un avez instaladas dichas familias, estas comunicaron a Europa, por intermedio de la empresa, su arribo al país, el buen trato que han recibido e instalación completa para emprender los trabajos de las tierras; esto aparte de otros detalles que se omiten y que produjeron muy buen efecto entre las familias que deseaban emigrar a este país. El resultado de estas comunicaciones fue inmediato, puesto que a los pocos meses la empresa fue invadida por cuarenta y cinco familias, sin previo aviso, todas ellas emparentadas y amigas de las primeras familias fundadoras ; y así sucesivamente fueron llegando familias hasta que la empresa tuvo que decir : Basta.⁴²

Decembra 1879 je namreč v Paraná prispelo približno sto kmetov, pretežno iz Furlanije, med katerimi je bilo veliko sorodnikov in prijateljev tistih družin, ki so tja prišle aprila.⁴³ Nastanili so jih v nedavno ustanovljeni Colonia Municipal, ki se je nahajala na obrobju mesta in nedaleč od kolonije »Tres de Febrero«. »Estas dos colonias«, je leta 1888 zapisal Alejo Peyret , »en realidad son una sola«.

---

⁴¹ O koloniji »Tres de Febrero« (ki je postala župnija z imenom San Benito leta 1887) prim.: Aníbal J. González: *Semblanzas de San Benito. Colonización friulana*. Nogoyá: Ediciones del Clé, 2000, str. 57-82.

⁴² Prim.: Alejo Peyret: *Una visita a las colonias de la República Argentina*. Buenos Aires: 1889, str. 177.

⁴³ Med kolonisti, ki so prispeli novembra, je bilo tudi nekaj slovenskih družin z goriškega. Prim.: Carlos C. Bizai: *Crónica de una familia eslovena en Entre Ríos (157 años de historia, 122 años en la Argentina)*. Buenos Aires: Editorial Dunken, 2001, str. 39-71.

Druge kmetijske kolonije, ki so jih osnovali zasebniki in v katere so se priseljevali Furlani, so še Colonia Ortiz (ustanovljena leta 1885 približno 20 km severno od mesta Rosario), Colonia Ricardone (osnovana leta 1890 in oddaljena 25 km od mesta San Lorenzo) ter Colonia Jesús María (ustanovljena nedaleč od Rosaria, v kateri se je leta 1878 nastanilo pet družin iz Martignacca) v provinci Santa Fe.⁴⁴ A konec sedemdesetih in začetek osemdesetih let devetnajstega stoletja so bili bodisi posamezniki bodisi družine ali skupine Furlanov posejane že skoraj po celotnem argentinskem podeželju, predvsem na območjih provinc Santa Fe, Cordoba, Entre Ríos, Chaco in Buenos Aires. »Caroya, Resistencia s svojimi podaljški na območjih Chaca, Avellaneda z Ocampom in Malabrigom ter Reconquista in San Benito so tradicionalne, zgodovinske kolonije Furlanov. Prislužile so si sloves odličnih kolonij in nesporno spoštovanje zaradi poštenosti in moralne pokončnosti njenih prebivalcev, naša mala domovina je lahko upravičeno ponosna na herojske podvige teh prvih pionirjev, ki si zaslužijo vse naše občudovanje. Ob tem pa ne smemo pozabiti niti na uspehe manjših skupin in kmečkih družin, ki so se iz Furlanije izselile v republiko Argentino pozneje,« je leta 1949 zapisal don Luigi Ridolfi. Furlanski duhovnik, ki je opravljal svoje poslanstvo na parnikih med potovanji izseljencev, je sicer med furlanskimi kolonijami pozabil omeniti skupnosti Sampacho in Formosa, po drugi strani pa je opozoril na kolonije Ceres, Armstrong, Rafaela, Elortondo in Las Rosas (v provinci Santa Fe) ter Santo Tomé (v provinci Corrientes).⁴⁵ Novice in pisma furlanskih kmetov, ki so prihajala iz Argentine in ki jih je objavljala časopis »Bullettino della Associazione Agraria Friulana« leta 1878, vsebujejo koristne informacije in podatke glede krajev, kjer so se naseljevali ti izseljenci. Iz kolonije Rosario v provinci Santa Fe, na primer, sta pisala Luigi Basso iz Arzeneja in Nani Partenio iz kraja Pozzo di San Giorgio della Richinvelda; iz kolonije Gualeguaychú (Entre Ríos) se je oglašal Panizzut iz Budoje; iz San Lorenza (Santa Fe) Giuseppe Coletti, ki je prihajal iz Fagagne; iz Candelarije (zasebna kolonija v provinci Salta) Giovanni Stremiz iz Faedisa.

---

⁴⁴ Prim.: E. Mattiussi: *Los friulanos*. Navedeno zgoraj, str. 92-93.

⁴⁵ Prim.: L. Ridolfi: *I friulani...* Navedeno zgoraj, str. 26.

Preglednica 1 – Prebivalci Videmske pokrajine, izbrisani iz registra, po letih izselitve in po območju izselitve (1876-1914), in prebivalci, ki so se iz Argentine vrnili v Videmsko pokrajino (1905-1914)

	Skupaj	Evropa	Argentina	Število vrnitev iz Argentine
1876	17.561	17.561		
1877	17.169	16.769	400	
1878	18.036	15.395	2641	
1879	16.740	15.194	1546	
1880	17.507	16.538	969	
1881	19.776	19.439	337	
1882	20.816	20.292	513	
1883	27.839	25.987	1.820	
1884	28.491	25.387	3.104	
1885	25.711	23.699	2.012	
1886	27.042	25.744	1.298	
1887	32.774	29.292	3.482	
1888	35.917	31.422	4.495	
1889	38.148	34.186	3.962	
1890	39.134	38.001	1.133	
1891	36.961	36.480	481	
1892	39.785	38.754	1.031	
1893	43.008	42.121	887	
1894	48.323	47.550	773	
1895	43.729	42.866	863	
1896	42.122	41.398	724	
1897	45.563	44.706	857	
1898	51.036	50.571	465	
1899	55.898	55.485	413	
1900	43.428	43.256	172	
1901	50.082	49.448	634	
1902	45.631	45.069	562	
1903	49.761	49.251	510	
1904	24.370	23.660	710	
1905	36.155	35.567	588	304
1906	32.958	30.943	2.015	455
1907	32.816	31.531	1.285	599

1908	30.815	30.247	568	624
1909	28.598	26.911	1.687	656
1910	32.138	30.751	1.387	623
1911	34.183	33.270	913	847
1912	36.331	35.763	568	867
1913	37.179	33.473	3.706	1.097
1914	42.462	42.208	254	945

Vir: Ministero di Agricoltura Industria e Commercio, *Statistica dell'Emigrazione Italiana*, anni 1876-1914; Commissariato Generale dell'Emigrazione, *Annuario statistico dell'emigrazione italiana dal 1876 al 1925*. Roma: 1926, str. 831-867.

Opomba: Podatki o številu vrnitev so se začeli beležiti šele leta 1905.

Odhodi med devetnajstim in dvajsetim stoletjem: cilj izseljencev postanejo mesta

Po koncu osemdesetih let devetnajstega stoletja priseljevanje v Argentino postopoma upada, na prehodu v naslednje stoletje pa se začnejo emigracijski tokovi v to državo po svoji strukturi spreminjati. Cilj Furlanskih izseljencev namreč postane prestolnica, Buenos Aires, in v nekoliko manjši meri glavna mesta provinc – na primer Cordoba ali druga hitro razvijajoča se mesta, kakršno je Rosario v provinci Santa Fe.

Informacije o tej spremembi izhajajo med drugim iz pojasnil, ki so jih takratni župani videmske pokrajine podajali v zvezi z vprašanji glede »vzrokov in lastnosti emigracije v pravem pomenu besede«, to je dokončne izselitve. Raziskava, ki jo je v letih 1884 in 1888 izvedlo Ministrstvo za kmetijstvo, industrijo in trgovino, je skušala ugotoviti, kolikšno je bilo število dokončno izseljenih Furlanov v tem obdobju, in pojasniti razloge za izseljevanje ter preučiti, kakšen je ekonomski položaj izseljencev doma in v tujini. Država, ki je najpogosteje omenjana med tistimi, v katerih so »izseljenci uspeli izboljšati svoj položaj«, je prav Argentina, med najbolj pogosto izbranimi cilji izseljevanja v tej deželi pa so navedena mesta: Buenos Aires, Rosario, Córdoba in Santa Fe. Po izsledkih te raziskave pa naj bi bilo število Furlanov, izseljenih v Urugvaj, zanemarljivo. Leta 1885, na primer, so

uradi za vzajemno podporo/*Società di Mutuo Soccorso*, organizirani v prestolnici te države, Montevideu, zabeležili le 4-odstotni delež priseljencev iz Benečije, Tirolskega in Furlanije glede na vse priseljence.⁴⁶

V okviru raziskave iz leta 1888 so furlanski župani zagotovili tudi podatke o poklicih, ki jih izseljenci opravljajo v čezoceanskih deželah. Na podlagi teh lahko ugotovimo, da so se kmetom pridružili in jih sčasoma nadomestili zidarji, opekarji, mizarji, kamnoseki, kovači in krojači, kar kaže na to, da glavni in skoraj izključni cilj selitve ni več podeželje, da ga vse bolj izpodrivajo mesta. Kar zadeva okraj Codroipo, naj bi po županovih podatkih 18 izseljencev iz Rivolta živelo v Buenos Airesu, kjer so zaposleni »kot nosači v skladiščih lesa, lažje in boljše zaposlitev pa najdejo zidarji, kovači in opekarji«. Zidarji iz kraja Bertiole pa »zlahka dobijo dobro zaposlitev« v Rosariu v provinci Santa Fe.⁴⁷ V tem obdobju se torej Furlani ne izseljujejo v Argentino, da bi se tam pridružili prvim furlanskim izseljencem, ki so se pred desetletjem nastanili v kmetijskih kolonijah, temveč iščejo delo v mestih v razvoju, kjer narašča povpraševanje po drugih poklicih. Na prehodu iz devetnajstega v dvajseto stoletje se torej kot cilj migracijskih tokov vse bolj uveljavljajo urbana območja, med iskanimi poklici pa prevladujejo tisti, povezani z gradbeniškim sektorjem.

Seznami potnikov, izkrcanih v buenosaireškem pristanišču (*Lista de inmigrantes: entrada de ultramar*), so koristen vir informacij glede strukture furlanske izseljenske skupine. Seznami, ki jih je sestavljala ladijska družba, podpisal pa jih je kapitan in nato overil še organ za priseljevanje, so urejeni kronološko – po datumu prihoda ladje v pristanišče Buenos Airesa. Potniki so razvrščeni glede na potniški razred, družinski člani so vpisani skupaj. V stolpcu »opombe« je navedeno, ali je

---

⁴⁶ Prim.: Giosuè E. Bordoni: *Montevideo e la Repubblica dell'Uruguay. Descrizione e statistica*. Milano: Fratelli Dumolard, 1885, str. 95; Silvia Rodríguez Villamil – Graciela Sapriza: *La inmigración europea en el Uruguay. Los italianos*. Montevideo: Ediciones de la Banda Oriental, 1983, str. 101-102. O značilnostih italijanskega izseljevanja v Urugvaj v obdobju pred recesijo v tridesetih letih glej: Maria Magdalena Camou – Adela Pellegrino: *Dimensioni e caratteri demografici dell'immigrazione italiana in Uruguay, 1860-1920*. V: Več avtorjev: *L'emigrazione italiana e la formazione dell'Uruguay moderno*. Torino: Edizioni della Fondazioni Giovanni Agnelli, 1993, str. 37-75; Juan Antonio Oddone: *La politica e le immagini dell'immigrazione italiana in Uruguay, 1830-1930*. V: Več avtorjev: *L'emigrazione italiana e la formazione...* Navedeno zgoraj, str. 77-119.

⁴⁷ Prim.: Ministero di Agricoltura Industria e Commercio: »Statistica dell'emigrazione italiana all'estero«. V: Bianca M. Pagani: *L'emigrazione friulana dalla metà del secolo XIX al 1940*. Udine: Arti Grafiche Friulane, 1968, str. 134-153.

potnik priseljenc iz druge države, ali ima vnaprej plačano vozovnico in ali se bo izkrcal v katerem drugem argentinskem pristanišču. Obrazci vsebujejo tudi popolne podatke o ladji: ime, zastava, pod katero pluje, registrska številka, tonaža, ime kapitana in ladijskega zdravnika, posadka. Do leta 1914 so obrazce izpolnjevali prostoročno, in sicer v španskem, italijanskem, francoskem, angleškem ali nemškem jeziku. Večkrat so bili zapisi neenotni, sestavljeni v več jezikih (zlasti kar zadeva zapis osebnih imen). Zato se pogosto pojavljajo težave pri razlagi imen, priimkov ali poklicev.⁴⁸

Kljub temu gre za izjemno bogat vir podatkov, ki omogočajo – zlasti če jih primerjamo s podatki, zabeleženimi v italijanskih matičnih knjigah – identifikacijo krajev, iz katerih so potniki odhajali, čas bivanja v tujini in ugotovitve v zvezi s tem, ali so ti sledili predhodnikom, ali so torej člen v verigi oziroma mreži, ki povezuje izseljenske tokove. Argentinske oblasti so namreč začele sistematično beležiti kraj rojstva priseljencev šele leta 1923. Vendar lahko za leto 1910 pri buenosaireškem *Centro de Estudios Migratorios Latinoamericanos/CEMLA* (ki je popisal, razvrstil in s sredstvi informacijske tehnologije obdelal listine) pridobimo tudi podatke o kraju rojstva oseb, ki so se izkrcale tega leta. Sicer pa so v seznamih zabeleženi naslednji podatki: ime in priimek potnika, sorodstveni odnosi, starost, spol, zakonski stan, poklic, vera, izobrazba, potniški razred, pristanišče vkrcanja, identifikacijska šifra ladje in datum prihoda. Po podatkih CEMLA naj bi bilo Furlanov, ki so se leta 1910 izkrcali v Buenos Airesu, 270, pri čemer naj bi jih 171 prihajalo iz krajev, ki spadajo v današnjo Videmsko pokrajino, in 99 iz Pordenonske pokrajine. V obeh primerih prevladujejo moški, teh je 210, medtem ko je žensk le 60. Izmed 185 oseb, katerih poklic je naveden, je bilo največ zidarjev (55), sledijo jim nekvalificirani delavci (39), kmetje (24), tovarniški delavci (18), dninarji (6), kamnoseki (5). Prevladujejo torej poklici, povezani z gradbeništvom. Izmed potnikov, katerih kraj rojstva je znan, je največ tistih, ki

---

⁴⁸ Prim.: Luigi Favero: *Le liste di sbarco degli immigrati in Argentina*. V: »Altretalie«, 7 (1992), str. 134-135.

prihajajo iz krajev Artegna in Montenars (predalpski predeli) ter iz Cordenonsa (nižinski predel Pordenonske pokrajine), in sicer po 21, 17 in 18.

Preglednica 2 – Italijanski izseljenci v Argentini in Urugvaju po geografskem območju izvora (1882-1901)

Dežela	1882 – 1886				1887 – 1891				1892 - 1896				1897 - 1901				1882 - 1901			
	Arg.	%	Uru g.	%	Arg.	%	Urug .	%	Arg.	%	Uru g.	%	Arg.	%	Uru g.	%	Arg.	%	Urug .	%
Severozahodna Italija	87.41 4	57%	2.31 3	42%	101.0 35	41%	4.627	45%	77.10 0	41%	2.41 3	45%	61.11 8	28%	865	17%	326.6 67	41%	10.21 8	39%
Vzhodna in osrednja Italija	27.12 0	18%	276	5%	65.45 6	27%	1.595	16%	41.26 0	22%	311	6%	42.25 2	20%	376	7%	176.0 88	22%	2.556	16%
Južna Italija z otoki	38.76 1	25%	2.88 4	53%	79.94 3	32%	4.038	39%	69.12 4	37%	2.61 4	49%	111.7 02	52%	3.96 0	76%	299.5 30	37%	13.49 6	51%
Skupaj	153.2 95	100 %	5.47 3	100 %	246.4 34	100 %	10.26 0	100 %	187.4 84	100 %	5.33 5	100 %	215.0 72	100 %	5.20 1	100 %	802.2 85	100 %	26.27 2	100 %

Vir: Direzione di Statistica – Statistica dell'emigrazione, Roma: 1883-1902.

Severozahodna Italija: Piemonte, Lombardia, Liguria

Vzhodna in osrednja Italija: Benečija, Emilia Romagna, Marche, Lazio, Umbria, Toskana, Molise, Campania

Južna Italija z otoki: Basilicata, Kalabrija, Sardinija, Puglia, Abruzzo

Povzeto po: Fernando Devoto: *La emigración italiana a Argentina y Uruguay en el siglo XIX. Un enfoque comparado*, V:

Fernando Devoto: *Estudios sobre la emigración italiana a la Argentina en la segunda mitad del siglo XIX*. Napoli: Edizioni Scientifiche Italiane, 1991, str. 37.

V teh treh skupinah očitno prevladujejo zidarji: med izseljenci iz Artegne (7) in Cordenonsa (6) jih je natančno tretjina; med potniki, ki so prišli iz Montenarsa, pa celo dve tretjini (13). Dobršen delež zidarjev iz dveh predalpskih krajev (27) se je skupaj vkrcal v Genovi na ladjo »Principessa Mafalda«, ki je v Buenos Aires priplula 22. aprila 1910.⁴⁹ Verjetno je, da so se zidarji iz Montenarsa in Artegne odločili, da se izselijo v Argentino, ker je začelo v evropskih državah prav v obdobju 1909-1911 zanje močno primanjkovati dela. To domnevo bi lahko potrjevalo tudi dejstvo, da so med potniki močno prevladovali moški. Tudi za omenjena dva kraja je bila namreč pred tem – vse od osemdesetih let devetnajstega stoletja – značilna sezonska migracija moških v Avstro-Ogrsko monarhijo in v Nemčijo. Ker pa je v tem času ti državi zajela gospodarska kriza, so se morda delavci odločili, da bodo zaposlitev poiskali v Argentini. V začetku dvajsetega stoletja sta bili torej možni dve obliki začasne emigracije: ena pot je vodila v bolj domače in bližnje kraje (v Avstro-Ogrsko monarhijo in v Nemčijo), druga pa v bolj oddaljene, kjer pa se je obetalo boljše plačano delo (Združene države Amerike, Kanada, Argentina).⁵⁰

Izseljevanje v oddaljene države, ki je bilo prvotno zamišljeno kot začasno, pa se je v primerjavi v odhodi v bližnje države pogosteje spremenilo v dokončno, kar je razumljivo. Enako bi lahko domnevali glede izseljencev iz krajev Clauzetto in Vito d'Asio (karnijsko predalpsko območje): leta 1910 je v Argentino odpotovalo 10 (8 zidarjev in 1 tovarniški delavec)

---

⁴⁹ Ladja »Principessa Mafalda« je bila izdelana v Italiji leta 1909. Luksuzna, kot vse ostale čezoceanske ladje italijanske ladijske družbe Lloyd, je prevažala tudi izseljence, ki so potovali v tretjem razredu. 25. oktobra 1927 se je na ladji »Principessa Mafalda« razvnel požar, potonila je v bližini Brazilije. Umrlo je 314 oseb, potnikov – med njimi so bili številni italijanski izseljenci – in članov posadke.

⁵⁰ Prim.: F. Micelli: *Stagioni, luoghi e parole: le lettere di un emigrante temporaneo (1905-1915)*. V: Adriano D'Agostin – Javier Grossutti: *Ti ho spedito Lire cento. Le stagioni di Luigi Piccoli, emigrante friulano. Lettere famigliari (1905-1915)*. Pordenone: Edizioni Biblioteca dell'Immagine, 1997, str. 26-27.

oziroma 8 (4 zidarji in 4 kamnoseki) oseb, in sicer prav tako z ladjo »Principessa Mafalda«.⁵¹ Kar se tiče Cordenonsa pa so razlogi morda drugačni, saj je iz tega furlanskega kraja v dvajsetih in tridesetih letih v Argentino odšlo največ izseljencev. Videti je torej, da so odhodi, ki jih beležimo v prvih letih dvajsetega stoletja, uvod v izseljevanje v to državo Latinske Amerike, ki se začne po prvi svetovni vojni. S tega vidika vojna ne poseže bistveno v migracijske tokove proti Argentini, čeprav se pojavljajo spremembe glede poklicev in vrste dela, ki ga tu opravljajo izseljenci.⁵² Nasprotno je za migracijo proti evropskim državam značilno, da se poslej usmerja v povsem druge države kot pred vojno, manj pa se izseljevanje spremeni glede njegove sezonske lastnosti.⁵³ Med delavci, ki se izseljujejo iz Cordenonsa, je očitno najbolj priljubljena Argentina, kar se začne kazati že v prvem obdobju dvajsetega stoletja. Guido Picotti, inšpektor videmskega Pokrajinskega urada za delo/*Ufficio Provinciale del Lavoro di Udine*, ki je med letoma 1909 in 1910 izvedel več raziskav v zvezi z lastnostmi in težavami furlanske emigracije, je Cordenons uvrstil v skupino občin iz nižin onstran reke Tilment, »iz katerih se v Severno ali Južno Ameriko – glede na različno povpraševanje po določenih poklicih v

---

⁵¹ Na prehodu iz devetnajstega v dvajseto stoletje so se prebivalci karnijskega predalpskega sveta zahodne Furlanije izseljevali predvsem v države osrednje Evrope. Leta 1909 je Picotti zapisal: »V Ameriko se iz pordenonskega območja izseljujejo le prebivalci občin Meduno, Tramonti di Sotto, Polcenigo in Barcis. A tudi v teh občinah je le nekaj krajev, v katerih beležijo odhode v čezoceanske države. Drugod je izseljenstvo v države novega sveta – od koder prihajajo vesti o znancih, ki so v Ameriki obogateli – bolj izjema, saj se večina prebivalcev izseljuje v evropske države. A še ti odhajajo daljne kraje Združenih držav Amerike«. Prim.: Guido Picotti: *Le caratteristiche dell'emigrazione d'oltre il Tagliamento*. V: »La Patria del Friuli«, 10. september 1909. O izseljevanju iz dolin Val d'Arzino in Val Colvera karnijskega predalpskega območja prim.: J. Grossutti: *L'emigrazione dal comune di Vito d'Asio nel secondo dopoguerra*. V: *As. Int e Cjere*. Manlio Michelutti (ur.). Udine: Società Filologica Friulana, 1994, str. 247-258; J. Grossutti: *Le comunità di Frisanco all'estero. Traccia per un'anagrafe*. V: »*Commun di Frisanco*«. *Frisanco – Poffabro – Casasola*. Novella Cantarutti (ur.). Maniago: Comune di Frisanco, 1995, str. 277-294.

⁵² Prim.: F. Devoto: *Italiani in Argentina: ieri e oggi*. V: »*Altretalia*«, 27 (2003), str. 4-17.

⁵³ Prim.: J. Grossutti: *Le scelte migratorie a Tavagnacco, Feletto Umberto e Pagnacco: tra Francia e Argentina (1919-1939)*. V: *L'altra Tavagnacco. L'emigrazione friulana tra le due guerre*. J. Grossutti – F. Micelli (ur.). Atti della giornata di studio Feletto Umberto 24 marzo 2000. Udine: Comune di Tavagnacco, 2003, str. 99-161.

teh deželah – izseli največ oseb«. ⁵⁴ Po Picottijevem mnenju med izseljenci iz Cordenonsa prevladuje poklic zidarja. ⁵⁵ Luigi Bidinost, na primer, ki je s podjetniško dejavnostjo v gradbeniški panogi začel v izseljenstvu, je iz Cordenonsa prispel v Buenos Aires leta 1911. Njegovo podjetje *Società Fratelli Bidinost* je v štiridesetih letih zgradilo številne objekte v okviru tekstilnega sektorja, papirne industrije, proizvodnje hladilnikov, kozmetike ter mostove in ceste na področju Chacabuca v buenosaireški provinci. A dejstvo, ki je še posebej pomembno v zvezi z njegovo dejavnostjo, je to, da je njegovo podjetje najelo in zaposlilo številne delavce iz Cordenonsa, ki so v Argentino prispeli v začetku dvajsetih let.

1910 – Podoba skupnosti izseljencev iz Julijske krajine

Iz podatkov o potnikih, ki so se leta 1910 izkrkali v Buenos Airesu in ki jih je obdelal *Centro de Estudios Migratorios Latinoamericanos/CEMLA*, izhaja, da je bilo število izseljencev iz Julijske krajine zelo majhno. Šlo naj bi za le 12 oseb, ki so prispele iz Gradišča ob Soči, Trsta in Gorice. ⁵⁶

Tako podatki CEMLA kot izsledki nekaterih sodobnejših študij migracijskih tokov iz Julijske krajine v predvojnem obdobju potrjujejo, da se iz teh območij v čezoceanske države in zlasti v Argentino ni izselilo veliko oseb. Te države postanejo za prebivalce Julijske krajine, ki je v

---

⁵⁴ Članki Guida Picottija o težavah furlanskih izseljencev so bili objavljani v časopisu »La Patria del Friuli« med julijem 1909 in marcem 1910; prim.: J. Grossutti: *L'emigrazione dal Friuli. Saggio bibliografico*. V: Adriano D'Agostin – Javier Grossutti: *Ti ho spedito Lire cento...* Navedeno zgoraj, str. 294-296.

⁵⁵ Prim.: G. Picotti: *Le caratteristiche dell'emigrazione d'oltre...* Navedeno zgoraj.

⁵⁶ Prim.: Alicia Bernasconi: *Los giuliani en la Argentina: una inmigración singular*. Prispevek, predstavljen na kongresu *Storia e caratteristiche dell'emigrazione giuliana nel mondo*, ki je potekal v Trstu 23. in 24. januarja 1996, str. 9 (še neobjavljen).

obdobju avstro-ogrske oblasti doživela velik razvoj (zlasti Trst, kasneje pa tudi – a v manjši meri – industrijska območja Gorice in Tržiča ter pristanišče na Reki), privlačne šele po prvi in po drugi svetovni vojni. V obeh primerih so ključni razlogi za selitev politične narave.

Izseljevanje v letih 1920-1930

Izseljevanje Furlanov v tujino se ponovno okrepi po koncu prve svetovne vojne. Po letu 1919 sprejmeta Argentina izmed čezoceanskih in Francija izmed evropskih držav največje število furlanskih izseljencev. Iz nekaterih krajev, na primer iz Pantianicca in Cordenonsa, se v Argentino odpravi nezanemarljiv del prebivalstva. Tu oblikujejo velike in razčlenjene skupnosti, ki posredujejo in so v oporo tistim, ki prihajajo v Argentino z novimi migracijskimi tokovi po drugi svetovni vojni.⁵⁷

Izseljenski tokovi se močno okrepijo v dvajsetih in tridesetih letih. »Čim smo lahko spet navezali stike s kraji onkraj oceana, so začela iz Južne Amerike prihajati povpraševanja po naši delovni sili. Tako je v Argentino odpotovalo veliko Furlanov in osrednje in spodnje Furlanije, zlasti z desnega porečja Tilmenta. Prvo mesto v tem eksodusu je brez dvoma zavzemal Cordenons, od koder je v letih 1919 in 1920 odpotovalo več kot tisoč oseb,« ugotavljata Onorato Lorenzon in Piero Mattioni.⁵⁸ To je izjemno veliko število, če upoštevamo, da je na območju te občine ob popisu prebivalstva leta 1921 živelo 9.336 oseb.

---

⁵⁷ Prim.: J. Grossutti: *L'altra Cordenons. Folpi ad Avellaneda – La otra Cordenons. Folpi en Avellaneda*. V: *Cordenons Avellaneda. Caratteri e fotografie di un'emigrazione*. I. Zannier (ur.). Pordenone: E.F.A.S.C.E. – C.R.A.F., 1998, str. 7-11

⁵⁸ Prim.: Onorato Lorenzon - Piero Mattioni: *L'emigrazione in Friuli*. Udine: Amministrazione Provinciale di Udine, 1962, str. 54

Stari in novi izseljenci se nastanijo v mestni četrti Avellaneda, v južnem predmestju Buenos Airesa, kjer je njihova prisotnost zelo očitna. »Sprehodite se po Riachuelu in vzdolž velike Avenida Mitre [osrednja avenija Avellanede], pa boste videli izveske, na katerih piše: Impresa Bidinost, Impresa Scian, Impresa Gardonio itd.,« poroča don Luigi Ridolfi leta 1949: gre za značilne cordenonske priimke.⁵⁹

»Razen Cordenonsa ni noben furlanski kraj prispeval toliko priseljencev v Argentini kot Pantianicco in Bertiolo. Iz Bertiola jih je približno tisoč in najstarejši izmed naših priseljencev v Argentini je morda prav Malisan Alessandro iz Bertiola, ki je sem prispel leta 1865 in je imel dolga leta priveze v četrti Boca. Iz Pantianicca jih je med 8 do 9 odstotkov,« dodaja don Luigi Ridolfi.⁶⁰ Primer izseljevanja iz Pantianicca v Argentino je zelo zanimiv in sproža številne razmisleke. Po eni strani omogoča preučevanje strukturnih okoliščin in dejavnikov, povezanih s pojavom emigracije, ki izhajajo iz primerjave med furlanskim in argentinskim Pantianicom, po drugi strani pa osvetljuje celotno izseljensko izkušnjo, saj se tu mnoge njene ključne lastnosti pojavljajo v izjemno očitni obliki. O vidikih emigracijske izkušnje prebivalcev iz Pantianicca, katerih več desetletij trajajoče izseljevanje v Argentino je povezano z bolnišnicami v Buenos Airesu, pričajo pripovedi potomcev prvih priseljencev. Luigi Della Picca, rojen v Pantianiccu leta 1850, prvič prispe v Buenos Aires, ko šteje 28 let. V to mesto se vrne nekaj let pozneje, leta 1887 pa je v občinskih matičnih knjigah zabeleženo, da je vnovič odpotoval v Argentino. Okrog leta 1890 se zaposli v italijanski bolnišnici v Buenos Airesu, kjer prevzame naloge vodje medicinskega osebja operacijske dvorane. Za izkušnjo Luigija Della

---

⁵⁹ Prim.: L. Ridolfi: *I friulani...*Navedeno zgoraj, str. 29.

⁶⁰ Prim.: L. Ridolfi: *I friulani...*Navedeno zgoraj, str. 44.

Picce je torej značilno, da se je iz Argentine pogosto vračal v domači kraj, kar postane običajna praksa za številne njegove sokrajane, ki prihajajo v Buenos Aires v prvih letih dvajsetega stoletja in v dvajsetih ter tridesetih letih. Večina teh izseljencev se namreč zaposli v italijanski bolnišnici. Sprva so le pomočniki, sčasoma pa se izučijo in zaposlijo kot kvalificirani medicinski tehniki.

Preglednica 3 – Prebivalci Videmske pokrajine, izbrisani iz registra, po letih izselitve in po območju izselitve (1919-1938)

	Skupaj	Evropa in mediteranske države	Južna in Severna Amerika	Argentina	Število vrnitev iz Argentine
1919	4.531	3.052	1.470	354	
1920	26.587	20.986	5.583	860	
1921	15.649	11.293	4.317	1.661	
1922	32.268	28.751	3.485	2.256	
1923	35.867	28.212	7.623	4.844	
1924	36.811	31.156	5.447	3.911	
1925	27.356	23.373	3.597	2.445	
1926	22.317	16.779	5.251	3.671	
1927	16.890	9.149	7.292	5.004	
1928	13.654	10.706	2.783	1.598	
1929	15.273	13.029	2.125	1.196	
1930	28.902	25.852	2.892	2.042	
1931	13.422	11.686	1.679	1.125	
1932	5.465	4.715	689	426	
1933	4.862	4.195	562	322	
1934	4.004	3.017	744	445	
1935	5.517	3.687	(čezoceanske države)		
1936	3.512	2.165	1.347		
1937	5.339	3.396	1.943		
1938	4.300	3.323	977		

Vir:

1919-1920: Ministero per il lavoro e la previdenza sociale (*Statistica dell'Emigrazione Italiana per l'Estero*); 1921-1925: Commissariato Generale dell'Emigrazione (*Annuario statistico dell'emigrazione italiana dal 1876 al 1925*, Roma: 1926, str. 1404 in naslednje); 1926-1938: Istituto Centrale di Statistica (*Statistica delle migrazioni da e per l'estero*).

Do prve svetovne vojne, predvsem v dvajsetih in tridesetih letih, se torej v Argentino izseljujejo vse bolj kvalificirani delavci, ki odhajajo v mesta, da bi tam opravljali dela v svoji stroki. Po prvi svetovni vojni se moškim v Argentini pridružijo njihove družine. Tudi ženske se začnejo zaposlovati v bolnišnicah, odhodi pa postanejo dokončni. IZseljenski tok proti Argentini se glede na predvojno obdobje močno okrepi. Po podatkih iz občinskih matičnih knjig se je med letoma 1919 in 1932 iz Pantianicca izselilo v Argentino 285 oseb. Od leta 1921 do leta 1931 se je namreč prebivalstvo zmanjšalo za 27,7 %, prvotno je občina štela 1.222 prebivalcev, po izselitvah v tem obdobju pa 883 (razlika je 339). Delo v čezoceanski državi je družinam omogočalo doseči razmeroma dobre življenjske razmere, kakor koli boljše v primerjavi s tistimi, ki jih je v tem obdobju ponujalo domače okolje. Vzorec emigracije »za določen čas in z določenim ciljem«, povezan z zaposlitvijo v bolnišnicah in z vračanjem v domovino, kjer se je nadaljevalo z delom na poljih, ki je bil značilen za obdobje pred prvo svetovno vojno, se očitno opušča. Ljudje se vse bolj zavedajo razlike v kakovosti življenja, urbano okolje, ki v primerjavi s kmečkim življenjem v domačem kraju zagotavlja boljše možnosti za družino, privlači vse več izseljencev. V dvajsetih in tridesetih letih se številni odločijo za dokončno nastanitev v Argentini. Poleg tega mnoge dodatno odvrča od vrnitve v domovino pojav in krepitev fašizma.

Med dvema vojnama je v buenosaireški provinci vse več bolnišnic, v katerih so zaposleni nekdanji prebivalci Pantianicca. V prestolnici se zdravstveni tehniki in v še večji meri medicinske sestre, vzdrževalci, pomočniki, vratarji in vozniki zaposlujejo v italijanski bolnišnici *Ospedale Italiano*, v bolnišnici *Bernardino Rivadavia*, v zavodu *Istituto Frenopatico*, v pediatrični bolnišnici *Ricardo Gutierrez*, v bolnišnici *Parmenio Piñero*, in v sanatorijih *Sanatorio Tornú* ter *Ottamendi Mirali*. Abele Mattiussi (1993: 41) se spominja, da je bilo v dvajsetih letih kar 154 izmed 291 Furlanov, zaposlenih v buenosaireški italijanski bolnišnici, iz Pantianicca. Drugi so prihajali predvsem iz Bertiola in Beana, dveh sosednjih krajev.

Na povabilo argentinske države pa se ne odzovejo le prebivalci Cordenonsa in Pantianicca, temveč tudi številni drugi Furlani. Vendar gre za odhode, ki jim ne botrujejo le ekonomski razlogi. Čeprav se namreč v medvojnem obdobju največ Furlanov preseli v Francijo in čeprav omogočajo daljša prebivanja v Združenih državah Amerike in v Kanado boljše zaslužke, ima izselitev v Argentino pomembno prednost: izseljencem zagotavlja možnost ohranitve identitete in občutek pripadnosti, povezanosti z domačim krajem. Kdor je v dvajsetih in tridesetih letih prispel v Buenos Aires, se je lahko vključil v okolje, v katerem je lahko – kot v nekakšni vzporedni Furlaniji – našel občutek varnosti in povezanosti znotraj mreže sorodstvenih in domačih razmerij, česar v drugih tujih državah ni bilo.

1924 – Nastanek kolonije Regina

Tudi v dvajsetih letih se v Argentini nadaljuje kmetijska kolonizacija.

Leta 1924 je po posredovanju italijansko-argentinske družbe za

kolonizacijo, ki je imela v lasti 6.000 hektarjev zemljišč v provinci Rio Negro v Patagoniji, v Argentino prispelo 426 kmečkih družin. 90 % jih je prišlo iz Italije in tudi delež Furlanov je bil dokaj velik.

Kolonijo so poimenovali Colonia Regina (danes Villa Regina) v čast Regini Pacini, italijanski soprogi takratnega argentinskega predsednika Marcela Torcuato de Alvearja, kolonisti pa naj bi tu zasadili sadovnjake.⁶¹ Vendar pa razlogi za izseljevanje med letoma 1920 in 1930 niso več le ekonomske narave. Med izseljenci v Argentino je namreč veliko nasprotnikov fašističnega režima. Geomorfolog Egidio Feruglio in glasbenik Rodolfo Kubik ter sindikalna voditelja Giuseppe Tuntar in Luigi Tonet so na primer predstavniki političnega izseljenstva, odkritega upora proti fašističnemu režimu.⁶² Giovanni Minut, rojen v Viscu leta 1895, sekretar Pokrajinske zveze kmetijskih delavcev/*Federazione Provinciale dei Lavoratori della Terra*, je svojo pot po kratkem postanku v Argentini zaključil v Urugvaju. V tridesetih letih je postal tehnični direktor mlečno-predelovalnega obrata *Conaprole* v Montevideu, največje zasebne tovarne v tej latinskoameriški državi.⁶³ Politično izseljevanje je zajelo tudi tiste izseljence, ki so med svojimi preteklimi bivanji v evropskih državah prišli v stik z naprednimi socialističnimi in političnimi idejami. Ti so fašistični režim, ki je prav ta prepričanja sistematično zatiral, zavračali, zato so mu skušali ubežati. Nasprotovanje fašizmu, ki je bilo pri nekaterih prisotno le latentno, pri drugih pa odkrito, je našlo svoj

---

⁶¹ Prim.: Ottorino Burelli – Sergio Gervasutti: Navedeno zgoraj, str. 126-138.

⁶² Prim.: Vittorio Balanza: *Rodolfo Kubik. Compositor y músico*. Buenos Aires: Asociación Dante Alighieri, 1993; J. Grossutti: *Una scelta difficile. Egidio Feruglio in Argentina*. V: Egidio Feruglio. *L'attività scientifica e gli altri doveri verso la Patria (1897-1954)*. Atti della Giornata di studio nel centenario della nascita. (J. Grossutti, ur.). Udine: Comune di Tavagnacco, 1997, str. 85-115

⁶³ Prim.: Federico Snaidero: *Giovanni Minut (1895-1967)*. *L'esperienza politica e di lavoro nell'emigrazione*. V: F. Cecotti – D. Mattiussi (ur.). Navedeno zgoraj, str. 129-137.

izraz v deželi, ki je bila takrat videna kot »domovina svobode«. Leta 1929, na primer, je komunist Giovanni Topazzini skupaj z drugimi izseljenci somišljeniki, zbranimi v buenosaireškemu združenju *Famiglia Friulana* (ustanovljenemu novembra 1927), oblikoval Furlansko proletarsko zvezo/*Lega Proletaria Friulana*, ki je razpadla po uvedbi represivnih ukrepov vojaških vlad pod vodstvom Joséja Félix Uriburuja in Agustína Pedra Justa v začetku tridesetih let. 4. avgusta 1932 je petdeseterica furlanskih izseljencev ustanovila Furlansko delavsko združenje/*Unione Operaia Friulana*. 4. člen statuta združenja je določal: »čeprav ni povezano s političnimi strankami in verskimi organizacijami, saj gre predvsem za delavsko združenje, bo združenje podpiralo proletarski boj proti fašizmu italijanskega izseljenstva«. ⁶⁴ *Unione Operaia Friulana* je eno izmed tistih združenj v regiji, ki so bila najdejavnjša v protifašistični propagandi. Leta 1935 je sodelovalo pri organizaciji Kongresa Italijanov v tujini proti abesinski vojni/*Congresso degli Italiani all'estero contro la guerra d'Abissinia*.

V obdobju med dvema svetovnjima vojnama so pomemben delež v izseljenskih tokovih proti čezoceanskim državam, Združenim državam Amerike in Argentini, zavzemali tudi pripadniki slovenske in hrvaške jezikovne skupine iz Julijske krajine. Pri teh se ekonomski razlogi za izseljevanje močno prepletajo s političnimi, ki pogosto nad prvimi prevladajo. ⁶⁵ Fašistično gibanje je namreč v prvi polovici dvajsetih let v duhu nacionalizma začelo nadlegovati in preganjati manjšine, kar je številne zavedne slovenske in hrvaške aktiviste prisililo, da so zapustili

---

⁶⁴ Prim.: Marco Puppini: *Appartenenza regionale e convinzioni antifasciste nell'emigrazione in Argentina: alcuni documenti sui casi friulano e giuliano*. V: F. Cecotti – D. Mattiussi (ur.). Navedeno zgoraj, str. 109-116.

⁶⁵ Prim.: Aleksey Kalc: *L'emigrazione slovena e croata dalla Venezia Giulia tra le due guerre ed il suo ruolo politico*. V: »Annales. Annali di Studi istriani e mediterranei«, VI (1996), št. 8, str. 23-60.

Julijsko krajino. Po nekaterih ocenah je v dvajsetih in tridesetih letih število slovenskih in hrvaških izseljencev iz Julijske krajine doseglo 100.000 ali celo 150.000 oseb: med letoma 1923 in 1937 naj bi v Argentino odšlo okrog 23.000 oseb. Piero Purini ugotavlja, da je bil v tem obdobju razlog, zaradi katerega je bila Argentina – država, v katero se je izselilo največ prebivalcev Julijske krajine – »tako zelo

Preglednica 4 – Število oseb, izbranih iz matičnih knjig Julijske krajine zaradi izselitve v Argentino, po letih (1921-1937)

	Reka	Gorica	Pulj	Trst	Zadar	Skupaj Julijska krajina
1921						183
1922						244
1923						3.001
1924						1.224
1925	-	-	-	-	-	-
1926	34		689	219	3	945
1927	146	959	642	483	19	2.249
1928	346	2.427	1.918	1.079	11	5.781
1929	326	1.239	1.478	1.070	19	4.132
1930	159	822	998	596	16	2.591
1931	30	266	280	249	8	833
1932	24	89	99	86	0	298
1933	9	88	63	48	0	208
1934	21	105	56	69	1	252
1935						312
1936						222
1937						460
Skupaj	1.095	5.995	6.223	3.899	77	22.935

Vir:

P. Purini: *L'emigrazione non italiana dalla Venezia Giulia tra le due guerre*. V: F. Cecotti – D. Mattiussi (ur.), navedeno zgoraj, str. 101.

priljubljena med izseljenci drugih narodnosti, poleg okoliščine, da so v Argentini že živele skupnosti Slovencev, ki so se tja izselili že pred prvo svetovno vojno, ta, da so izseljevanje podpirali sporazumi med italijansko in argentinsko vlado, na podlagi katerih je Italija spodbujala predvsem izseljevanje pripadnikov jezikovnih manjšin. Oglaševalska kampanja, namenjena Slovincem, ki so živeli na Krasu, katerih odhod se je skušalo spodbuditi, je bila izjemno udarna, ladijski družbi Cosulich in Lloyd Triestino pa sta jim ponujali sijajne popuste za nakup vozovnic.⁶⁶

Za tok izseljevanja Furlanov v Argentino v tridesetih letih so torej značilna bolj ali manj ritmična nihanja, a po letu 1931 začne upadati. Prebivalci Julijske krajine, zlasti pripadniki slovenske in hrvaške jezikovne manjšine, v večjem številu zapuščajo deželo zlasti ob koncu dvajsetih let: leta 1928, na primer, odpotuje v Latinsko Ameriko približno 5.800 oseb, to je kar četrtnina vseh izseljencev v Argentino v obdobju 1921-1937. Ukrepi, ki jih zlasti po letu 1927 uvede fašistična vlada, da bi omejila izseljevanje, so sprejeti bolj v smislu prilagajanja omejitvam, ki jih začnejo uvajati tuje države, kamor se prebivalci izseljujejo, dejansko pa ne gre za strogo nadzorovanje emigracije. Na izseljevanje prebivalcev Julijske krajine, pripadnikov drugih narodnosti, pa sploh ne vplivajo, saj želi fašističen režim njihov odhod celo čim bolj spodbuditi.

1945 – Izseljevanje po drugi svetovni vojni

---

⁶⁶ Prim.: Piero Purini: *L'emigrazione non italiana dalla Venezia Giulia tra le due guerre*. V: F. Cecotti – D. Mattiussi (ur.). Navedeno zgoraj, str. 87-107; glej še prispevke istega avtorja: *L'emigrazione non italiana dalla Venezia Giulia dopo la prima guerra mondiale*. V: »Qualestoria«, 2000, št. 1, str. 33-53, in *Analisi dei dati statistici ufficiali italiani riguardanti l'emigrazione dalla Venezia Giulia nel periodo 1921-1938*. V: »Annales. Annali di Studi istriani e mediterranei«, X (2000), št. 20, str. 171-190.

Ob koncu druge svetovne vojne se znajdejo Furlani v podobnih okoliščinah, v kakršnih so bili leta 1918. Poleg migracijskih tokov, usmerjenih proti deželam najstarejšega izseljevanja, med katere prištevamo Francijo, Belgijo, Argentino in Združene države Amerike, se okrepijo tudi tisti, ki vodijo v države, v katere se je kar nekaj Furlanov izselilo že v zadnjih letih devetnajstega stoletja, to je predvsem v Kanado in v manjši meri v Švico, dodatno pa je pojavijo povsem novi cilji: Venezuela, Avstralija, Južna Afrika. Manj številni pa so Furlani, ki se izselijo v Urugvaj.

Ti odhajajo predvsem iz krajev Travesio, Cordenons, Kluže, Morsano al Tagliamento, Gumin, Talmassons in Lestizza. Guido Zannier iz Vidma prispe leta 1951 v Montevideo. Tu službuje kot profesor na univerzi in se proslavi kot eden najvidnejših italijanistov Latinske Amerike.⁶⁷ Urugvaj pogosteje izberejo za svoj cilj prebivalci Julijske krajine. Največje skupine izseljencev v tej državi prihajajo iz Trsta, Milj in občine Foljan Sredipolje.

1945-1948 – Argentinski gospodarski razcvet spodbudi nov val izseljevanja

V obdobju med letoma 1945 in 1948 zabeleži Argentina izjemen gospodarski razvoj, letna stopnja rasti bruto domačega proizvoda znaša kar 6.4 %. Zaradi ugodnih konjunktornih gibanj se na njenem trgu delovne sile začne povečevati povpraševanje. Domači delavci

---

⁶⁷ Prim.: Luce Fabbri de Cressatti: *Guido Zannier*. V: Graciela Barrios – Alcides Beretta Curi – Mario Dotta: *Estudios humanísticos en memoria al dr. Guido Zannier*. Montevideo: Facultad de Humanidades y Ciencias de la Educación-Universidad de la República, 1998, str. 11-13.

naraščajočim potrebam ne zmorejo zadostiti, zato je delovna sila iz tujine zelo dobrodošla.

Industrijski razvoj v tem obdobju podpira uradna politika z ukrepi, ki spodbujajo izmenjavo in intenzivno rabo še ne neizkoriščenih proizvodnih možnosti, ter z javnimi in zasebnimi naložbami v manufakturno dejavnost. Zaradi ugodnih konjunktornih gibanj se začnejo na argentinskem trgu delovne sile odpirati nove priložnosti, kar privabi številne delavce iz tujine.

»Gospodarski razcvet, ki je zajel Argentino takoj po drugi svetovni vojni, je razlog, da postane ta država izjemno zanimiv cilj za številne Evropejce, ki zapustijo svoje domače kraje, kjer jih – nasprotno – pestijo posledice vojne, gospodarska kriza in politični nemiri«, ugotavljata María Inés Barbero in María Cristina Cacopardo. »Dejavnikov, ki prispevajo k privlačnosti Argentine, je več, v določeni meri pa na izseljevanje vplivajo tudi ukrepi za omejitev priseljevanja, ki jih sprejemajo druge tuje države, zlasti Združene države Amerike. Po drugi strani začne argentinska vlada leta 1946 spodbujati priseljevanje in čeprav ga skuša nadzorovati s postavljanjem določenih meril, ki jih morajo priseljenci izpolnjevati, gre za popoln preobrat glede na politiko, ki jo je izvajala v tridesetih letih in v obdobju med vojno, ko je skušala tokove tujcev zaježiti.⁶⁸

Prvi sporazum med Italijo in Argentino, namenjen spodbujanju izseljevanja v južnoameriško državo, je bil podpisan 21. februarja 1947. Z

---

⁶⁸ Prim.: María Inés Barbero – María Cristina Cacopardo: *L'immigrazione europea in Argentina nel secondo dopoguerra: vecchi miti e nuove realtà*. V: *Identità degli italiani in Argentina. Reti sociali. Famiglia. Lavoro*. Gianfausto Rosoli (ur.). Roma: Centro Studi Emigrazione-Edizioni Studium, 1993, str. 289. O smernicah in lastnostih italijanske migracijske politike po vojni glej: G. Rosoli: *La politica migratoria italo argentina nell'immediato dopoguerra (1946-1949)*. V: *Identità degli italiani...* Gianfausto Rosoli (ur.). Navedeno zgoraj, str. 341-390.

njim sta se državi dogovorili, da bodo italijanski uradi posredovali pri napotitvi delavcev tako, da bodo sestavljali sezname delavcev, izbranih na podlagi potreb argentinske vlade. Pogodba o emigraciji, ki sta jo sklenili italijanska in argentinska vlada januarja 1948, je končno omogočila uresničevanje sporazuma, podpisanega februarja leto poprej (a še ne ratificiranega). Ta pogodba je povzemala nekatere vidike sporazuma *Convenio Comercial y Financiero*, podpisanega oktobra 1947. Poleg tega je Argentina v začetku petdesetih let postala članica Medvladnega odbora za evropsko migracijo (MOEM), ki je bil ustanovljen s ciljem zagotavljati organizirane prevoze migrantov, ki se brez pomoči ne bi mogli preseliti, in spodbujati evropsko emigracijo. A različni načini posredovanja pri napotitvi delavcev v Argentino in migracijske storitve ter podpora emigrantom, ki sta jih predvideli italijanska in argentinska vlada, niso prispevali k doseganju pričakovanih rezultatov:

Večina Evropejcev, ki se je priselila v Argentino v obdobju njenega gospodarskega razcveta, je izbrala drugačno pot. Pomembno vlogo je pri tem odigralo posredovanje skupin evropskih priseljencev, ki so se v tej državi nastanili že prej. Pot, ki jo je podpirala mreža sorodstvenih in domačih povezav, je bila hitrejša in manj obtežena z birokratskimi postopki. Izseljenci so lahko poleg tega računali na pomoč sorodnikov in prijateljev tudi med obdobjem prilagajanja in vključevanja v novo družbeno okolje.⁶⁹

1946 – 1952: Izseljjevanje istrskih in dalmatinskih beguncev v Argentino

---

⁶⁹ Prim.: M. I. Barbero – M. C. Cacopardo. Navedeno zgoraj, str. 293.

Konec vojne in premiki političnih meja na območju Furlanije Julijske krajine vnovič močno spodbudijo izseljevanje. V obdobju 1946-1952 zapusti Istro in Dalmacijo približno 300.000 oseb. »Združene države Amerike, Kanada, Avstralija in Argentina so države, ki so jih za svoj cilj najpogosteje izbrali ti begunci, vendar bolj zato, ker so tja vodili migracijski kanali, ki so jih vzpostavile mednarodne organizacije (Catholic Relief Service, IRO, MOEM itd.), kot pa zato, ker bi bila takšna njihova svobodna izbira«.

Tok furlanskih izseljencev, ki pridejo v to državo v istem obdobju, za katerega je značilno, da se skoraj brez izjeme giblje znotraj družbenih mrež, ki jih oblikujejo v Argentini že prebivajoči sorodniki in sokrajani (na primer na podlagi »sponzorskih vabil«), se seveda povsem razlikuje od julijsko-dalmatinskega migracijskega toka, saj so morali pripadniki te skupine poiskati druge poti in možnosti za selitev in za vključevanje v novo družbeno okolje. Konec vojne in premiki političnih meja na območju Furlanije Julijske krajine vnovič močno spodbudijo izseljevanje. V obdobju 1946-1952 zapusti Istro in Dalmacijo približno 300.000 oseb. »Združene države Amerike, Kanada, Avstralija in Argentina so države, ki so jih za svoj cilj najpogosteje izbrali ti begunci, vendar bolj zato, ker so tja vodili migracijski kanali, ki so jih vzpostavile mednarodne organizacije (Catholic Relief Service, IRO, MOEM itd.), kot pa zato, ker bi bila takšna njihova svobodna izbira«. ⁷⁰ Po letu 1955, ko je cona A, ki je bila pred tem pod Zavezniško vojaško upravo, že priključena Italiji, pa je

---

⁷⁰ Prim.: Giorgio Valussi: *La comunità giuliana in Argentina. Analisi dei processi di mobilità geografica e sociale*. V: Francesco Citarella. Navedeno zgoraj, str. 378. O Slovincih, ki so prispeli v Argentino med letoma 1947 in 1950, prim.: Joseph Velikonja: *Las comunidades eslovenas en el Gran Buenos Aires*. V: »Estudios migratorios latinoamericanos«. I (1985), št. 1, str. 48-61.

izseljevanju iz Trsta botrovala gospodarska kriza, ki je prizadela mesto. Tudi ta skupina izseljencev pogosto ubere enako pot kot predhodniki.

1948 – Furlani na območju Ognjene zemlje/*Terra del Fuego*

Edini poskus organiziranega izseljevanja, v katerem so množično sodelovali Furlani, je podvig, ki ga je leta 1948 izpeljal podjetnik Carlo Borsari iz Bologne.

V tem projektu je sodelovalo 614 oseb iz več dežel severne Italije, njegov cilj pa je bil razvoj mesta Ushuaia na območju Ognjene zemlje.⁷¹

La empresa Borsari se especializaba en el rubro construcción de líneas ferroviarias, obras edilicias y viales, caminos, obras hidráulicas, puentes, hormigón armado y túneles. En 1948 la empresa firmó un contrato de trabajo con el Estado argentino. Refrendaron en conformidad el contrato el contralmirante Mario E. Sánchez Negrete como Director General de Construcciones Terrestres del Ministerio de Marina – Gobernador de Tierra del Fuego y Carlo Borsari empresario italiano. Después de la firma del contrato, el empresario, a través de sus funcionarios, organizó diferentes canales de información formales e informales en la zona norte de la península italiana que operaban para el reclutamiento de la mano de obra para trabajar por cuatro años, es decir durante el período 1948 – 1952. Se seleccionaron ingenieros, técnicos y obreros de la construcción. Los mismos fueron calificados en función de criterios de buena salud, capacidades y habilidades. La propuesta migratoria para Ushuaia se articuló en una multiplicidad de aspectos tales como construir una infraestructura para un futuro desarrollo industrial de la region, controlar los recursos primarios, defender la

---

⁷¹ Prim.: Charles B. Hitchcock: *Empresa Borsari. Italian Settlement in Tierra del Fuego*. V: »The Geographical Review«, 1949, oktober, str. 640-648.

soberanía nacional y poblar a partir de la selección de los inmigrantes.⁷²

Furlani (po nekaterih virih naj bi jih bilo tristo⁷³), ki so prispeli v Patagonijo s posredovanjem Carla Borsarija, so bili iz krajev Povoletto, Fojda, Neme, Martignacco. Po poklicu so bili večinoma zidarji in tesarji. A po drugi svetovni vojni so odločilno vlogo pri organiziranju emigracijskih tokov in pri lajšanju težav, s katerimi so se priseljenci spoprijemali pri vključevanju v novo družbeno okolje, odigrale mreže sorodnikov, sokrajanov, znancev, skratka predhodnikov, že nastanjenih v Argentini. Največ se jih torej izseli prav iz tistih krajev, ki so jih prebivalci množično zapuščali v dvajsetih in tridesetih letih: Cordenons, Pantianicco, Bertiole, Carpeneto, Pozzuolo del Friuli, Jalmicco, Plaino, Ampezzo.⁷⁴

A če do začetka petdesetih let politični in gospodarski položaj v Argentini še ne kaže znakov pešanja, je začela država po letu 1953 čutiti posledice slabosti gospodarske formule, ki je, kot ugotavlja Halperin Donghi, »bila lahko uspešna le v obdobjih blagostanja«.⁷⁵ Zato so se Furlani poslej raje izseljevali v druge države, kljub temu, da so imeli v Argentini utrjeno mrežo, ki so jo ustvarili predhodniki, znanci in sorodniki, udeleženci preteklih izseljenskih tokov.

---

⁷² Prim.: Juana Alejandra Coiçaud: *La migración 'individual y colectiva' de los friulanos en Patagonia. Estudio de dos casos: Comodoro Rivadavia y Ushuaia 1948-1970* (neobjavljeno).

⁷³ Prim.: E. Mattiussi: *Los friulanos*. Navedeno zgoraj, str. 103.

⁷⁴ O izseljevanju v Argentino iz krajev Pozzuolo del Friuli in Carpeneto prim.: *L'emigrazione nel territorio comunale di Pozzuolo del Friuli*. V: *Chei di Puçù pal mont. I pozzuolesi nel mondo*. J. Grossutti (ur.). Udine: Comune di Pozzuolo del Friuli, 2004, str. 7-27; o izseljevanju iz kraja Plaino prim.: J. Grossutti: *Le scelte migratorie a Tavagnacco, Feletto Umberto e Pagnacco: tra Francia e Argentina (1919-1939)*. V: *L'altra Tavagnacco...* J. GROSSUTTI – F. MICELLI (ur.). Navedeno zgoraj, str. 99-161.

⁷⁵ Prim.: Tulio Halperin Donghi: *Historia contemporánea de América Latina*. Madrid - Buenos Aires: Alianza Editorial, 1987, str. 355

Leta 1955 je italijanski statistični urad ISTAT prvič objavil statistične podatke o spremembah stalnega prebivališča po občinah: »Nov razdelek,« kot je pojasnjeno v uvodu k statističnem letopisu, »se nanaša na izsledke pomembne raziskave o spremembah stalnega prebivališča za celotno državno ozemlje, ki temeljijo na podatkih matičnih knjig o izselitvah iz in priselitvah v državo. Gre za vir podatkov, pomemben za preučevanje gospodarskih in družbenih dejavnikov, povezanih z mobilnostjo prebivalstva, na podlagi katerega bo mogoče v prihodnjih letih oblikovati nova in zanimiva spoznanja«. V preglednicah, razvrščenih po pokrajinah, so navedeni podatki o številu izselitev iz in priselitev v državo po krajih izvora in namembnih krajih, pri čemer so med evropskimi državami upoštevane Francija, Belgija, Zvezna republika Nemčija in Velika Britanija, med čezoceanskimi pa Kanada, Združene države Amerike, Argentina, Brazilija, Venezuela in Avstralija. Podatkov za države mediteranskega območja ni.

1967/68 – Število vrnitev (iz evropskih držav) preseže število izselitev
Število vrnitev iz Nemčije in Švice – dveh glavnih ciljev novega
časnega izseljevanja – narašča in preseže število odhodov. Postopno
oblikovanje deželnega trga delovne sile in razvoj industrije so razlogi,
zaradi katerih se je migracijski cikel, ki se je začel sredi
devetnajstega stoletja, zaključil.

Med letoma 1955 in 1967 – letom, v katerem je število vrnitev v Furlanijo Julijsko krajino prvič preseglo število izselitev – se je (kar zadeva Videmsko in Goriško pokrajino) iz Argentine vrnilo 2.293 oseb, medtem ko se jih je v to državo izselilo 2.049. Ti podatki potrjujejo domnevo, da

se je izseljenski tok proti Argentini bistveno zmanjšal, še preden je statistični urad objavil raziskavo o spremembah stalnega prebivališča oziroma priselitvah iz in izselitvah v tujino. Glede priselitev iz Argentine velja, da so se v domovino vrnil predvsem Furlani, ki so v to latinskoameriško državo odšli sredi štiridesetih in v prvi polovici petdesetih let, to je v obdobju, ko so začeli postajati privlačnejši drugi cilji (tako evropski kot čezoceanski). Tem vrnitvam so botrovali bodisi ekonomski razlogi (izseljenec v tujini ni našel zaposlitve ali jo je izgubil, tujo državo je zajela gospodarska kriza itd.) bodisi psihološki (težave pri prilagajanju, domotožje, občutek tujstva itd.) ali družbeno-kulturni dejavniki (ovire, ki preprečujejo dokončno asimilacijo v novo okolje). V sedemdesetih letih je delež vrnitev Furlanov iz Argentine glede na vse vrnitve iz tujine zelo majhen (1,8-odstoten). Izmed 50.000 oseb, ki so se v Argentino izselile med letoma 1970 in 1979, se jih je v Furlanijo vrnilo samo 935.⁷⁶

Preglednica 5 – Izselitve v in priselitve iz Argentine, zabeležene v Videmski in Goriški pokrajini (1955-1967)

	Št. priselitev	Št. izselitev	Razlika
1955	203	213	-10
1956	152	201	-49
1957	148	461	-313
1958	147	91	56
1959	125	110	15
1960	206	153	53
1961	168	56	112

⁷⁶ Prim.: Elena Saraceno: *L'emigrazione fallita: rientri e carriere professionali dei friulani in Argentina*. V: *L'Italia nella società argentina. Contributi sull'emigrazione italiana in Argentina*. F. Devoto – G. Rosoli (ur.). Roma: Centro Studi Emigrazione, 1988, str. 125.

1962	212	457	-245
1963	261	32	229
1964	257	31	226
1965	149	35	114
1966	88	75	13
1967	81	50	31

Vir: Istat: *Movimento migratorio della popolazione residente. Iscrizioni e cancellazioni anagrafiche*. Roma: Istituto Nazionale di Statistica, 1955-1967.

1976: Leto, ki ga bomo pomnili

Leto 1976 je leto preobrata: Argentina namreč doživi državni prevrat, ki pahne državo v najhujšo politično krizo v njeni zgodovini. Mnogi izseljenci, predvsem pa njihovi potomci, otroci in vnuki, rojeni v Argentini, v umazani in kruti argentinski vojni izgubijo življenje. V Furlaniji pa se po drugi strani začne proces razvoja, ki ga vzpodbudi popotresna obnova in ki privede do takšne družbene spremembe, kakršne pred tem še ni bilo.

V šestdesetih in sedemdesetih letih se je položaj v Argentini močno poslabšal, Italija in kasneje tudi Furlanija pa sta doživljali hitre gospodarske spremembe. Leto 1976 je leto preobrata: Argentina namreč doživi državni prevrat, ki pahne državo v najhujšo politično krizo v njeni zgodovini. Mnogi priseljenci, predvsem pa njihovi potomci, otroci in vnuki, rojeni v Argentini, v umazani in kruti argentinski vojni izgubijo življenje, uvrstijo se na dolg seznam »desaparecidos«, ki obsega približno trideset tisoč žrtev krvavega nasilja argentinskih vojaških vlad.⁷⁷ V

---

⁷⁷ Prim.: F. D. M.: *La libertà? un miraggio*. V: »La Vita Cattolica«, 22. april 1978; M. M. Comici: *La vite dai furlans*. V: »La Vita Cattolica«, 22. april 1978; Flavio Vidoni: *I friulani d'Argentina abili o*

Furlaniji pa se po drugi strani začne proces razvoja, ki ga vzpodbudi popotresna obnova in ki privede do takšne družbene spremembe, kakršne pred tem še ni bilo.

1989-1991: Prve »vrnitve« iz Argentine

V obdobju od leta 1989 do leta 1991 se namreč »vračajo« oziroma priseljujejo predvsem potomci – otroci, vnuki in pravnuki – Italijanov, ki so se v Argentino izselili po prvi in zlasti po drugi svetovni vojni. Tako se vzpostavi stik med dvema skupinama, ki začudeni spoznata, da sta poznali le stereotipno podobo druga druge in da se bistveno bolj razlikujeta, kot sta si predstavljali, dokler sta bili ločeni.

Argentinci, potomci italijanskih in furlanskih izseljencev, spoznajo, da kraji in mesta staršev in dedkov niso takšni, kakršne so jim jih slikali. Gre za nenavadno izkušnjo, saj se ta skupina priseljencev bistveno razlikuje od tistih, ki so se pred tem vrnilo iz Argentine, saj gre za osebe, ki so odrasle v drugem okolju. V obdobju od leta 1989 do leta 1991 se namreč »vračajo« oziroma priseljujejo predvsem otroci, vnuki in pravnuki Italijanov, ki so se v Argentino izselili po prvi in drugi svetovni vojni.⁷⁸

Več kot stoletno izseljevanje v Argentino, ki se – kar zadeva Furlanijo – lahko primerja le z izseljevanjem v Francijo, je pripeljalo do oblikovanja nove skupnosti, vračanje njenih pripadnikov pa do nenavadnega stika med

---

fortunati? Desaparecidos ma non troppo. V: »Primipiani Friuli Venezia Giulia«, I (1982), št. 6, str. 11-12; *Dodici friulani tra i desaparecidos.* V: »Il Gazzettino«, 24. februarja 1990.

⁷⁸ Prim.: J. Grossutti: *I "rientri" in Friuli da Argentina, Brasile, Uruguay e Venezuela (1989-1994)*. Udine: Ente Regionale per i Problemi dei Migranti – Regione Autonoma Friuli Venezia Giulia, 1997; J. Grossutti: *L'immigrazione argentina nella provincia di Udine*. Udine: Provincia di Udine – Assessorato alle Solidarietà Sociali, 1998.

deželo izvora in deželo sprejema izseljencev, ki je značilen tudi za odnos med Benečijo in Brazilijo. Gre za stik dveh velikih skupnosti, saj je med letoma 1876 in 1965 izmed vseh furlanskih izseljencev, ki se napotijo v čezoceanske države – Združene države Amerike, Brazilijo in Argentino –, delež tistih, ki za svoj cilj izberejo prav Argentino, kar 68-odstoten.⁷⁹

---

⁷⁹ Prim.: Mario C. Nascimbene: *Italianos hacia América (1876-1978)*. Buenos Aires: Museo Roca – Centro de Estudios sobre Inmigración, 1994, str. 20-22.